

- 0 de V.D.A.B. en migranten
- 0 de Seefhoek
- 0 het differentiatie-model
- 0 welke terminologie gebruiken ?

BAREEL

jg 12, nr 46 aug. 1989

60 fr.

Bareel

een uitgave van
v.z.w. V.O.CO.M.

Hoofredacteur:
Emiel Vervliet

Kernredactie:
Miek Aerts, Veerle Hobin, Eliane Pey-
tier, Piet Van Avermaet, Lode Van
Loock.

Vaste medewerkers:

Houssein Boukharriss, Franca De Bruy-
ne, Mark Maes, Didier Vanderslijcke.

Werkten mee aan dit nummer:
G. Maes, Pim Lans, Sammy Vienne.
Twee artikels werden overgenomen
uit *De Nieuwe Maand*.

Foto's:
J. Proot, archief Bareel, E. Hulsens.
Foto voorkaft Eric Hulsens

Tekeningen:
Guido Holmans

Druk:
De Wriker, Antwerpen.

Redactie en administratie:
Pol Kongs

Poststraat 156
1030 Brussel
tel. 02/217.11.14

Abonnementen:
Je kunt je abonneren op Ba-
reel door overschrijving van
300 fr. op rekeningnummer
001 - 0967311 - 06 met ver-
melding 'abonnement Bareel'.

In dit nummer

Underdog zoekt stok om underunderdog te slaan. De Antwerpse Seefhoek	3
De Seefhoekse muur.	6
Migranten en de V.D.A.B. Komen migranten wel voldoende aan bod in arbeidsbe- middeling en beroepsopleiding en wat kan er aan ver- holpen worden?	8
Rijksbasisschool Borgerhout. Het differentiatie-model. Een nieuwe aanpak van het basisonderwijs in een school met bijna uitsluitend Marokkaanse kinderen	14
Migranten of etnische minderheden? Welke terminologie dient het beleid te gebruiken en een inhoudsanalyse van een aantal termen.	22
Dokumentatie	27
Aktiviteitenagenda	28

Hoge Raad Migranten formuleert voorstel- len migrantenbeleid

De Vlaamse Hoge Raad voor Migran-
ten stuurde onlangs een advies aan
de Vlaamse Executieve over de krite-
ria voor de besteding van het *Vlaams
Fonds tot Integratie van Achterge-
stelden* (VFIA). De Hoge Raad neemt
akte van de exclusief projektmatige
besteding en doet in dit kader kon-
krete voorstellen. Bovendien wijst de
Raad op de wanverhouding tussen de
gewone jaarlijkse budgetten voor het
migrantenbeleid (ongeveer 40 mil-
joen) en de extra middelen van het
VFIA. Ze betreurt overigens dat het
vrij initiatief onvoldoende aan bod
komt en staat sceptisch t.o.v. de kos-
ten-baten-verhouding van dergelijke
beleidsaanpak.
Over dit VFIA en de kredieten voor ar-
moedebestrijding meer informatie in
het volgend nummer van Bareel.

In een aanbeveling op eigen initiatief
formuleert de Hoge Raad voorstellen
betreffende vormingsinitiatieven en
tewerkstellingsopdrachten van de
V.D.A.B. De Raad dringt er op aan in
de aanpak meer rekening te hou-

den met de specificiteit van de mi-
grantenproblematiek. Voor vorming
worden konkrete voorstellen gedaan
omtrent werving en taalonderricht.
Deze problematiek komt uitvoerig
aan bod in het artikel over de V.D.A.B.
in dit nummer.

Een derde nota van de Hoge Raad
stelt het probleem van de numerieke
gegevens omtrent de migrantenbe-
volking. De Raad is van mening dat de
afwezigheid van precieze demografi-
sche gegevens hinderlijk is voor het
beleid. De nu gehanteerde en bij her-
haling gepubliceerde gegevens zijn in
hoge mate misleidend. Zij betreffen
residerende vreemdelingen, waarvan
zeer grote aantallen niet onder de
noemer "migrant" kunnen gevat wor-
den. Daarentegenover staat dat ge-
naturaliseerde migranten niet in de
statistieken worden opgenomen,
hoewel ze alle kenmerken van een mi-
grant blijven vertonen. De Raad
vraagt derhalve een urgent onder-
zoeksproject en een beleidsmatig
verantwoorde oplossing.

Frans Denissen, vertaler en auteur van de roman *De belijdenissen* van J.B. Hemelryckx, woont in de Seef-
hoek, de Antwerpse wijk die bekend werd als typevoorbeeld van een verpauperde, grootstedelijke buurt, waar
het Vlaams Blok op een aanzienlijke kiezersaanhang kan rekenen. Hij schetst een doorleefd portret van deze
wijk en haar bewoners.

Luc Huyse bekijkt vervolgens de Seefhoek met de bril van de socioloog. Beide artikels over de Seefhoek ver-
schenen eerder in het aprilnummer van *De Nieuwe Maand*.

De Antwerpse Seefhoek en het Vlaams Blok

Underdog zoekt stok om underunderdog te slaan

*Een wijk waarvan het sociale bind-
weefsel aan flarden is gegaan. Mis-
schien kunnen alleen flarden tekst
er iets over zeggen.*

Een sociolinguïstisch onderzoek naar
het taalgedrag van de Italiaanse gas-
tarbeiders in de (toen nog) mijnge-
meente Koersel, een jaar of tien gele-
den. Een van de vragen was: welke
taal spreekt u met de gastarbeiders
uit andere landen: Polen, Spanjaar-
den, Grieken, Turken? Over de Tur-
ken was het antwoord vrij unaniem:
daar spreken we niet mee. En vaak
volgde een toevoeging in de zin van:
die kunnen hier beter wegblijven, wij
hebben tenminste tenminste dezelf-
de cultuur als de Belgen (als er naar
de betekenis van die opmerking ge-
polst werd, bleken ze hiermee enkel
en uitsluitend kun katholiek-zijn te be-
doelen), maar die goddeloze honden
van Turken...

Diezelfde Italiaanse gastarbeiders
hadden eerder ijzingwekkende ver-
halen verteld over hun eigen ver-
vreemding en vernedering: een van
hen was, de allereerste keer dat hij
afdaalde, in de mijn verdwaald en had
- gezien hij geen gebenedijd woord
Nederlands kende en nog nooit in zijn
leven een steenkoolmijn had gezien -
zes uur rondgezworven voor hij weer
bij zijn eigen ploeg was beland.

Aan die antwoorden heb ik vaak moe-
ten denken toen ik de verkiezingsuit-
slagen in de Seefhoek onder ogen
kreeg.

Het ziet eruit als een kruideniers-
zaak die betere tijden heeft ge-
kend, maar kruidenierswaren wor-
den er al lang niet meer verkocht.
De pakjes suiker en bloem die hier
en daar op de voor het overige lege
rekken staan, zijn vast al een hele
tijd verlopen. Maar overal staan
kratten Stella. En in de halfdonkere
ruimte staan tien, twaalf mannen
zweigend uit de hals van de bier-
flesjes te lurken. Peukjes worden
achteloos uitgetrapt op de vloer.
De lege flesjes worden weer in de
kratten gezet. Achter de toonbank
staat een slonzige vrouw van
achter in de dertig met twee snot-
terende kinderen die aan haar rok-
ken hangen. Een pils kost hier min-
der dan in het goorste café van de
buurt. Maar je moet er wel voor blij-
ven staan, in het halfdonker.

Slogans als 'abortus = moord' krijgt
het Vlaams Blok hier gegarandeerd
niet verkocht. De vrouwen die in het
café samen aan een tafeltje zitten te
wachten tot hun mannen klaar zijn
met vogelpik, dat pas 'darts' heet se-
dert de BBC op de kabel zit, praten
met verrassende openheid over hun
evaringen, in Nederland maar ook
hier. Er worden tips en adressen uit-
gewisseld: die dokter verwijst door,
die niet. Niet meer voor hun zelf waar-
schijnlijk, eerder voor hun dochters.
De meest gehoorde grieve tegen de
gastarbeiders is hier: 'Ze kweken als
konijnen.'

Voor gastarbeiders is abortus moord.
Dergelijke slogans reserveert de par-

tij waarschijnlijk voor andere wijken,
voor een ander soort vrouwen en
mannen.

Een onderwijzer van een stedelijke
lagere school loopt met zijn klas
naar het zwembad in de Veldstraat.
Sedert een paar jaar bestaan die
klassen nog uitsluitend uit Turkjes
en Marokkaantjes. Je kunt aan de
man zijn gezicht zien hoe gege-
neerd hij is om in deze buurt met
deze luidruchtige bende over
straat te lopen. In de loop van de
laatste jaren hebben twee onder-
wijzers uit het stedelijk onderwijs
van deze wijk zelfmoord gepleegd.
Een juf valt geregeld onder het oog
van haar leerlingen - op de speel-
plaats of in de klas - plat op de
grond: alcoholprobleem.

Wie woont hier? Mensen die hier altijd
gewoond hebben; mensen voor wie
de grijsheid en de krottigheid van de
wijk wordt goedge maakt door de la-
ge huishuren; bewoners van gemeu-
bileerde kamers; mensen met tatoua-
ges op hun arm; mensen met een La-
da, of -erger- een Skoda. Veel gepen-
sioneerden. En Turken, bij de vleet.
En Marokkanen.

(En een enkele Portugees. En een
enkele Spanjaard. En een enkele
Hondurees. En meer dan een enkele
Pakistaan. En een paar Limburgers.)
Belgische havenarbeiders - ooit de
hoofdmoot van de bevolking - wonen
hier haast niet meer: die hebben be-
tere wijken opgezocht.

Een frituuruitbater, die uit Aalst afkomstig is, komt in 'De Sombre-ro' nog een glas drinken 'terwijl zijn vet staat af te koelen'. Hij vertelt over een vrouw die met haar vier kinderen soms een pak friet komt eten. Op het einde van de maand gaat hij bij haar aanbellen, en dan verneemt hij of haar man het onderhoudsgeld betaald heeft. Of hij wel vaker dat soort dingen meemaakt? Hij slaat de ogen ten hemel: 'Ach meneer, als het daar maar bij bleef...'

Een 'volksvergadering' over de wijk, een paar jaar geleden. Zelfs de burgemeester is present. En de politiekommis-saris. In de folder die ter voorbereiding van de ontmoeting in elke brievenbus van de wijk is gestopt, wordt trots gemeld dat het stadsbestuur de reclamepanelen die hele verkrottende huizen aan het oog onttrekken - een ware kwaal in deze wijk waar reklameruimte blijkbaar meer opbrengt dan huishuur - heeft gere-glementeerd. Een bewoner tegen de burgemeester: 'Zal ik u een rondlei-ding geven langs honderd panelen die er tegen de normen in nog altijd hangen?' De burgemeester: 'O ja? Dat zullen we dan onderzoeken'. En tot de kommissaris: 'Daar moet werk van worden gemaakt'. De rondleiding in kwestie is nog steeds mogelijk.

'Vlak na de oorlog, toen we nog in de regering zaten, stonden ze hier tot op straat aan te schuiven om zich in te schrijven,' zegt een stok-oude, militant in het partijlokaal van de KP op het Sint-Jansplein. Je stapt er binnen en de man schrikt zich een hoedje. Waarmee hij je van dienst kan zijn? Die Russische ge-rookte sproutjes in blik, die je daar ooit gekocht hebt en die samen met Bulgaarse opgelegde papri-kás, Hongaarse pruimenjenever en Poolse kersenjam in een soort pronkkast tentoongesteld ston-den? Die worden al een paar maan-den niet meer geleverd. Hij weet ook niet waarom. Eén troost: je hebt geen uur in de rij moeten staan om te vernemen dat het pro-duk-t waarvoor je gekomen was al maandenlang uitverkocht is.

De straatnamen. Sint-Jobstraat, Sint-

Lazarusstraat, Pesthofstraat: die spreken voor zichzelf. Voorzorg-straat, Spaarstraat, Matigheidsstraat: straten met rijen allemaal eendere, beroete arbeidershuisjes, die onge-twijfeld hun naam gekregen hebben van welmenende maar betuttelende, 'sociaal geëngageerde', 'verlichte' bourgeois. En de Selderstraat, de Erwtstraat, de Pompoenstraat? Moest hier de benaming dienen om in deze tuinloze wijken, deze wijk van tien vierkante meter grote, door grau-we muren omgeven en nooit zon opvangende 'koertjes' de illusie van moestuintjes te scheppen?

Kerstavond in 'Het Nachlicht' op het Sint-Jansplein. De meeste vas-te klanten die er zitten zijn al be-hoorlijk in de olie. Elk tafeltje wordt door één persoon bemand, die schreeuwend de anderen tracht te bereiken. Kort voor middernacht zwaait de deur open en stappen drie met versleten lakens behan-gen Marokkaantjes binnen, die 'Er is een kindeke geboren op aard' beginnen te zingen. Er ontstaat zichtbare verwarring bij het pu-bliek. Een man bij de tapkast begint te vloeken, maar intussen heeft een ander zijn portemonnee al te voorschijn gehaald. Uiteindelijk vangen ze een fooi bij ongeveer de helft van de klanten, de anderen keren zich verontwaardigd af. Als dank wordt 'Stille nacht' aangehe-ven, maar nog voor dat het ten ein-de is, maakt de bazin hen duidelijk dat het misschien beter is dat ze oprassen.

Een huisarts die in de Seefhoek gebo-ren en getogen is en hier ook zijn praktijk heeft: 'Eén ding kan ik je ver-zekeren: de gastarbeiders zijn stuk-ken properder dan de Belgen die hier wonen. Zowel hun lichamen als hun huis'. Maar wat hem nog dagelijks blijft verwonderen, ook na al die jaren: de ongemeen lage ontwikkelings-graad van de inheemse bevolking hier. 'In feite zien ze hun lichaam als een grote zak: ze hebben geen flauw benul van wat erin zit. Om het in hun eigen woorden te zeggen: wat er langs boven niet uitkomt, zal er wel langs onderen uitkomen. En vice ver-sa'.

Of nog: 'Eén op vijf van mijn Belgische

patiënten kan gewoon het konsult niet betalen, of zegt dat het aan het eind van de maand misschien wel zal lukken, en dan is het gewoon afwach-ten. Bij gastarbeiders heb ik dat nog niet één keer meegemaakt. Integen-deel - en in het begin wist ik niet goed wat ik daarmee aan moest - ze geven je een fooi. 'Ga daar maar eens een lekkere koffie van drinken'.

Café 'De Nieuwe Toekomst' op het Stuivenbergplein. Een oude, uitge-zakte vrouw zit aan het tafeltje naast je. Opeens vraagt ze hoe laat het is en begint, zonder een antwoord af te wachten, aan één stuk door te praten. In oktober wordt ze negentig, maar ze hoopt dat ze het zo lang niet meer trekt. De lol is eraf. Ze kan haar water niet meer ophouden en wordt elke mor-gen in een nat bed wakker. Maar in een bejaardentehuis opgenomen worden, dat nooit, dan gaat ze nog liever dood. Negen kinderen heeft ze, of nee - corrigeert ze zichzelf - acht en een miskraam. En haar man is al twintig jaar dood: en blij dat ze was toen hij doodging. Vanwege haar volkomen tandloze mond is het verhaal niet altijd even goed verstaanbaar, maar aan aderver-kalking lijdt ze vast niet. 'Da's mijn schoondochter', zegt ze op een be-paald moment, met een verachte-lijk handgebaar in de richting van een vrouw die aan de tapkast met de bazin staat te praten. Met een ander kan ze het wel uitleggen, en tegen mij zegt ze niks'. En ze raast verder, over het feit dat ze al drie keer gevallen is zonder weer over-eind te raken. En ze trekt haar rok op en laat een afschuwelijk ge-zwollen, bloedrode knie zien.

Voeren? 'Allemaal komedie'. Vlaamse staat? 'Wat maakt dat voor verschil? Of het nu in Vlaanderen is of in België, de politiciers zullen het geld toch wel uit onze zak weten te kloppen'. In Seefhoek répt het Vlaams Blok niet over zijn Vlaams programma.

Zomer. Op het platte dakje van haar keuken, net achter mijn tuín-muur, ligt de Franstalige madame, die met haar twintig katten, te zon-nen, à poll. Bij elke beweging die ze maakt, blubberen haar enorme

Foto Eric Hulsens

borsten als een te slap uitgevallen pudding naar alle kanten. 'Venez, mes chéris', staat ze elke avond met haar doorrookte, verzopen stem uit haar raam te roepen naar haar katten, die de aanpalende tui-nen onveilig maken. Om de hoek baat ze een wat onduidelijk cafee-tje uit, waarvan de rode overgordij-nen altijd gesloten zijn.

'Slaan is hier een vorm van kommuni-katie, die des te frequenter wordt naarmate andere vormen van kom-munikatie ontbreken', zegt de huis-arts. Een patiënt(e) die door een of meerdere huisgenoten bont en blauw is geslagen, is voor hem dagelijkse kost. En op dat moment herinner ik me de avond dat in het café een vrouw binnenstapte met twee kanjers van blauwe ogen. 'Heeft-om u weer geslagen, Jeanneke?' vroeg de bazin. 'Ja, maar ik had het verdiend', luidde het enige antwoord. En er werden de rest van de avond geen woorden meer aan vuilgemaakt.

De huisarts heeft van een van zijn pa-tiënten gehoord dat de man die aan het eind van de Panorama-uitzending over de Seefhoek de krasse uitspraak deed 'dat er geen gas genoeg zou zijn' als - zoals hij hoopte - Hitler terug zou komen, op straat stevig afgetuigd zou zijn. Mijn zoon komt zelfs van school naar huis met het bericht dat de man in kwestie is vermoord.

Het is elf uur 's ochtends, maar 'Het Bootje' zit zowat vol, en je ziet geen hand voor je ogen van de sigarette-rook. Een man met zo'n buik dat hij zijn schoenveters door iemand an-ders moet laten vastknopen omdat hij er zelf niet meer bijkan (heb je hem ooit aan de tapkast horen zeg-gen) maakt wat moeizaam een gro-te bruine, met cellofaan dichtge-plakte envelop open. Op de bruin-achtige foto met vergeelde ran-den die hij eruitschuijt, staat een slanke bokser in een uitdagende houding, met twee vuisten vooruit. 'Dat was in de tijd toen ik Belgisch

kampioen pluimgewichten was', zegt hij schor, en toont de foto aan de mannen die aan de tafeltjes in zijn buurt zitten. Geen mens die reageert. Misschien, denk je, plak-te hij elke avond die envelop weer dicht, om de volgende dag die op zolder gevonden schat weer aan het publiek te kunnen tonen. Niet lang daarop waggelt hij het café weer uit, achter zijn bulk aan, en sleept zijn hond, die even vet is als hij, met zich mee.

Op sommige avonden krijgt hij het hele café plat door de poot van dat zielige, compleet overvoerde beest te grijpen, die als een mikrofoon naar zijn mond te brengen en met schorre stem een schlager uit de jaren veertig ten beste te geven.

En toch is dit een goede wijk om in te wonen. Al was het maar omdat er niet veel kale kak wordt gemaakt.

Schuin tegenover je huis is er een Turks café opengegaan (met de zeer karakteristieke naam 'Dal-las'). Je loopt er op een avond bin-nen om kennis te maken, en de eer-ste reactie is er een van verbijster-ing: je bent waarschijnlijk de eer-ste Belg die hier binnenkomt. Maar al de rest is overrompend: van alle kanten wordt je thee aangebo-den, en tot jouw verbijstering wordt er een kwartier later een heuse maaltijd voor je neus gezet: wel-komstgeschenk van de patron. En als je in het vervolg nog voorbij-loopt, wordt er van achter de ramen al naar je gewuifd.

Misdadigers zijn niet de underdogs die hier in de triestige cafés, in de mis-troostige wasserettes of op de van uitlaatgassen doordrenkte pleintjes zitten te leuteren over de teloorgang van wat eens de Seefhoek is geweest. Misdadigers zijn de jonge, dynami-sche en welbespraakte advocaten en notarissen die in de pseudo-rustieke etablissementen aan een heel andere kant van de stad hun verkiezingsslo-gans voor deze wijk zitten uit te knob-belen. Ook al besef ik, terwijl ik deze zin schrijf, dat dit een verwerpelijke vorm van zwart-wit denken is, toch laat ik hem staan.

Frans Denissen

De Seefhoekse Muur

De Seefhoek is mij niet vreemd. Ik heb er, bij wijze van spreken, gewoond. Alleen, het is veertig jaar geleden en de plek waarover ik het heb lag aan de rand van de stad Kortrijk. 'De Watermolen' heette mijn buurt. Het was een arbeiderswijk, zoals je ze toen in elk verstedelijkt deel van Vlaanderen vinden kon: een tweehonderd gezinnen, dertig cafés, leven op straat zodra het weer het toeliet. We hadden een slechte naam in het Kortrijkse. Er werd bij ons, zo zei men, elke zaterdag- en zondagavond flink gevochten: veilig was het er dus niet. Zelfs de hygiëne liet te wensen over, dacht men. Het stonk ook in de wijk, al waren de nabijgelegen vlasroterijen als verzachtende omstandigheid in te roepen. Met de leerlingen van het kollege, waar ik school liep, stapte ik wekelijks door die buurt van mij. Op weg naar een speelplein, een kilometer verder. Ik herinner me nog goed de kommentaar, die ik toen van klasgenoten te horen kreeg. De woorden klonken anders dan in de Seefhoek vandaag, maar de toon was dezelfde.

Wat ik wil zeggen is dat het verkeerd kan zijn in het geschimp op de migranten alleen de raciale of etnische dimensie te zien. Dat mensen op andere mensen een etiket van minderwaardigheid kleven, is van alle tijden. Het heeft te maken met het opbouwen en het in stand houden van fysieke en sociale afstand: tussen de betere Kortrijkzanen en 'die van de Watermolen', tussen de gevestigden en de outsiders, tussen 'wij' en 'zij'.

Enkele jaren geleden bekeek ik in Oxford de daar toen beruchte 'wall': een

viermeterhoge muur, die tussen een villawijk en een trits sociale woningen was opgetrokken. Hij was besteld en betaald door de villabewoners, een door sociale smetvrees ingegeven paniecreactie eigenlijk. Een rechter heeft later de afbraak ervan bevolen. Maar op vraag van een paar aktiegroepen is een stukje bewaard gebleven, als een teken aan de wand. (Het zou me niet verwonderen als ook in Vlaanderen de komst van een sociale woonwijk hier en daar voor irritatie heeft gezorgd.)

Ik weet het, mijn voorbeelden 'passen' nog niet op wat blijkbaar in een paar Antwerpse volksbuurten aan de gang is. In Kortrijk of in Oxford speelden de spanningen zich af tussen groepen van sociaal-ongelijken. In de Seefhoek gaat het om mensen die sociaal-ekonomisch elkaars gelijken zijn. Maar ook in die kontekst is het verschijnsel van uitstoting geen zeldzaamheid. Publikaties over Spaans Baskenland leveren een eerste voorbeeld. Bij de industrialisatie van de Baskische regio zijn tienduizenden Spanjaarden uit het centrum en uit Galicië naar Burgos en omgeving getrokken. Al vrij snel rees aan de kant van de autochtone Basken, ook bij de arbeiders, de behoefte om de anderen uit te stoten. De nieuwkomers werden afgeschilderd als halve barbaren, als minderwaardigen met wie men best geen omgang had.

In een pareltje van een boek heeft Norbert Elias, een socioloog met naam, beschreven hoe 'recenter' in een industriestad van de Engelse midlands twee groepen van arbeiders ('oude' en 'nieuwe' bewoners van een

wijk maar allen Britten) met elkaar omgingen zoals de Belgen en de buitenlanders dat in, onder meer, het Antwerpse doen: verachting voor en vernedering van de laatstgekommenen door de gevestigden. Ik citeer zijn besluit: 'In het hele drama tussen de twee groepen speelde ieder zijn rol op een voorspelbare manier, gevangen als ze waren in de valstrik van hun relatie als gevestigden en als buitenstaanders.'

Het heeft natuurlijk zijn belang als de buitenstaanders er fysiek anders uitzien, als het Turken of Marokkanen zijn. Een merkteken van die aard vergroot de kleeftkracht van het etiket van kollektieve schande, waarvan 'zij' worden voorzien.

Maar het behoort niet tot de kern van het probleem. Integendeel, met Norbert Elias kan men zeggen dat het beroep op de termen 'raciaal' of 'etnisch' in de naamgeving van het konflikt een ideologische afweer doet vermoeden: door ze te gebruiken richt men de aandacht op datgene wat voor deze relaties bijzaak is (bijvoorbeeld verschillen in huidskleur) en keert men zich af van de hoofdzak (opbouw van sociale afstand of, preciezer nog, van machtsverschillen).

Wat valt er dan te doen? Ik lees in een nota van een dertigtal academici aan de Koninklijke Kommissaris voor het Migrantenbeleid dat voor de kansarme Belg de invasie van gastarbeiders in zijn wijk een bevestiging is van de devaluatie van zijn oorspronkelijke woonomgeving en dus van hemzelf. Daarmee groeit, zo mag ik daaraan toevoegen, de afstand tussen hem en

de andere, betere Belg. Hij is nu in de kring van de landgenoten nog wat meer buitenstaander dan vroeger. Het enig verweer dat hem rest is het in leven roepen van zijn eigen outsiders, de migranten. Zo kan hij de schade, die zijn zelfrespekt oploopt, beperken.

Mark Grammens heeft gelijk als hij in zijn *Journal* van 8 februari 1989 schrijft dat het uit den boze, politiek onverantwoord en maatschappelijk misdadig is om dit gedrag als racistisch te bestempelen, dat men integendeel oor moet hebben voor de noodkreten die afkomstig zijn van de autochtone bevolking. Maar hij komt wel tot een merkwaardige konklusie. De migranten, zegt Grammens, beschikken over een '...zeer efficiënte en geëigende oplossing: zij keren terug naar hun land van oorsprong (...)' Dat alternatief echter bezit de autochtone bevolking niet.' Daarom moet het migrantenbeleid geheel worden herzien en '...afgestemd op de begeleiding van de groepen autochtonen, die ongevraagd en tegen hun zin met de gevolgen van de immigratie worden gekonfronteerd.'

Hij pleit dus voor een beleid dat zowat uitsluitend op de kansarme Belgen inwerkt. Zijn redenering is eenvoudig: niets belet de migranten ons land te verlaten; als ze dat niet doen betekent dit '...met andere woorden dat hun verblijf ten onzent, ondanks (...) alles wat zij het gastland verwijten (...) nog altijd beter is dan de terugkeer naar hun land waar ze wellicht, om zo maar iets te noemen, werkloos zouden zijn zonder een behoorlijk bedrag aan werklozensteun te ontvangen...' Laten we dus in de allereerste plaats dokteren aan de toestand waarin hun Belgische burens verkeren, zegt hij.

Ik zie echter niet goed in hoe dat kan, maatregelen voor de Belgen alleen. Tenzij men ze uit hun Seefhoeken wegplukt en in meer respectabele wijken deponeert. Maar wie op die manier te werk gaat, speelt met vuur, want zo'n operatie -als ze al uitvoerbaar mocht zijn- laat pas echte ghetto's van niets dan migranten ontstaan. Er is een zinvol alternatief en het staat in de nota waar ik het al over had: het zijn de wijken waarin buitenlanders en Belgen samenwonen, die het voorwerp van emancipatie moe-

ten zijn. Een opwaardering van deze buurten, reeds verantwoord in termen van sociale rechtvaardigheid, kan bij de autochtonen de behoefte wegnemen om zich, via een of andere Vlaams Blokvorming tegen de gastarbeiders af te zetten. Dat alternatief heeft al een naam: niet migranten-, maar minderhedenbeleid. Zo bekeken verliest het hele dossier ook wat van de onterechte dramatisering waaraan het in het politieke debat nu lijdt.

Luc Huyse

De Nieuwe Maand

De Nieuwe Maand verschijnt maandelijks, uitgezonderd in juli en augustus. De prijs van een abonnement bedraagt 1400 fr. Te storten op rek.nr. 001-0887002-13 van Kritak-tijdschriften, A. Vesaliusstraat 1, 3000 Leuven, met vermelding van 'De Nieuwe Maand'. Abonnementen gaan in een maand na betaling.

Foto Eric Hulsens

MIGRANTEN EN DE V.D.A.B.

Problemen en suggesties

Sinds een tweetal jaar zijn op verschillende plaatsen in Vlaanderen opleidings- en tewerkstellingsprojecten voor migranten actief. Via opleiding, begeleiding en contacten met werkgevers en instanties, pogen ze de arbeidskansen van migranten te verhogen.

Veel van deze projecten zijn in overleg getreden met de *Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding* (VDAB - vroeger RVA). Dit leidde tot uiteenlopende ervaringen, zowel positieve als negatieve. Eén van de gevolgen van deze contacten en samenwerking tussen voorheen voor elkaar onbekende partners, is dat er een duidelijker beeld ontstaan is van de problematische participatie van migranten aan de VDAB-voorzieningen.

Aan de hand van de ervaringen en inzichten van de *Initiatiefgroep Tewerkstelling Migrant* (Gent) en van het (Vlaams) *Overleg van Opleidings- en Tewerkstellingsprojecten*, poog ik een stand van zaken op te maken. Dit wordt aangevuld met voorstellen en suggesties om de diverse drempels die migranten op hun weg naar en door de VDAB ontmoeten, te slechten. Deze voorstellen zijn mede geïnspireerd door de besprekingen in de *Werkgroep Vorming en Opleiding* van de Vlaamse Hoge Raad voor Migrant, waarvoor een eerste versie van deze tekst als besprekingsbasis diende.

De VDAB-beroepsopleiding

De cijfers over de deelname van migranten aan de VDAB-Beroepsopleiding laten een duidelijke ondervoorwaartendigheid zien. Bij de 28.841 Vlamingen die in 1987 de Beroepsopleiding beëindigden, waren slechts 267 migranten (Turken, Marokkanen, Spanjaarden, Italianen). Dit is 0,9%. Het aantal vreemdelingen dat op 31-5-88 in de Beroepsopleiding als kursist is ingeschreven (Vlaams Gewest) bedraagt 6,8 % van het totaal.

Hoewel het gaat om cijfers van twee opeenvolgende jaren, valt het grote verschil op tussen het percentage ingeschreven migrantenkursisten en het percentage migranten dat de opleiding effectief beëindigt. Dit wijst op de ernst van het probleem. Niet alleen is de toegang tot de Beroeps-

opleiding erg beperkt, het aantal afhakers is groot en hun slaagkansen zijn bijzonder laag. Tenslotte kunnen we er een derde probleem aan toevoegen: de doorstroming naar werk. Ook migranten die met goed gevolg een opleiding hebben afgemaakt, hebben het moeilijker dan hun Vlaamse medekursisten om een arbeidsplaats te vinden. (Dit melden mij althans plaatselijke VDAB-verantwoordelijken; cijfergegevens hierover zijn mij niet bekend.)

De beperkte intrede van migranten in de Beroepsopleiding is niet te herleiden tot één duidelijke drempel. Er spelen verschillende factoren mee:

- geringe bekendheid van het systeem bij de migranten; bovendien is de VDAB vooral gekend als 'kontroleur',
- geen actieve gerichtheid en werving van de VDAB naar werkloze mi-

granten (en naar werklozen in het algemeen),

- laag scholings- en opleidingsniveau van migranten,
- te geringe kennis van het Nederlands bij migranten,
- onaangepastheid van de psycho-technische tests aan migrantenkandidaten met een geringe schoolse opleiding en taalkennis.

Een verklaring vinden voor het hoge aantal afhakers en de lage slaagcijfers is moeilijk en delicaat. Ongetwijfeld spelen de vooropleiding, de voorkennis en de Nederlandse taalkennis van de kursist een belangrijke rol bij het al of niet slagen. Individuele factoren lijken nochtans geen afdoende verklaring. Zowel migranten als Belgen hebben dezelfde toelatingsproeven doorgemaakt. Deze tests zijn niet feilloos, maar voeren toch een zekere selectie door in het licht van de capaciteiten en voorkennis die nodig zijn om de gekozen opleiding met goed gevolg te starten. Er moet dus ook gezocht worden naar oorzaken die samenhangen met de wijze waarop de opleiding georganiseerd is: is er voldoende individuele begeleiding van de kursisten, is er ruimte om binnen de opleiding specifieke moeilijkheden van kursisten te detecteren en bij te werken, wordt er voldoende aandacht besteed aan (technische) taalproblemen die migranten bij de opleiding ervaren, zijn instructeurs voldoende opgeleid om migranten op te leiden, ...?

Het probleem van de doorstroming naar werk heeft op de eerste plaats te maken met het algemene fenomeen van diskriminatie door werkgevers op grond van uiterlijk, herkomst of natio-

naliteit. Nochtans kan ook hier de vraag gesteld worden of de VDAB niet meer inspanningen zou kunnen doen om migrant-kursisten te begeleiden tot ze een job gevonden hebben.

Door de Gentse migrantenprojecten (El Paso, El Ele, De Poort-Beraber) zijn inspanningen geleverd om meer migranten aan de Beroepsopleiding te laten deelnemen. Daarbij wordt op twee terreinen gewerkt.

Allereerst is er voor migranten die dit wensen een *voorbereidingsperiode* van vier maanden voorzien. Deze 'voorschakeling' wordt opgezet vanuit het partikuliere migranten-initiatief en omvat hoofdzakelijk: intensief Nederlands, technisch Nederlands i.v.m. de gekozen opleiding, (beperkte) beroepspraktijk en voorbereiding op de psycho-technische tests.

Anderzijds werd met de VDAB onderhandeld om extra-begeleidingsinspanningen te bekomen voor de migranten die aan de voorschakeling

deelnemen. De faciliteiten die de VDAB kon voorzien zijn:

- afname van de psycho-technische tests op een afzonderlijk moment, speciaal voor migranten, zodat het mogelijk wordt aangepaste uitleg te geven bij de opdrachten,
- in geval van een twijfelachtige score worden migranten-kandidaten toch toegelaten tot de beroepsopleiding (dit wordt besproken met de begeleiders van het voorschakelproject),
- in de mate van het mogelijke krijgen de deelnemers van het voorschakelproject voorrang om te starten met de opleiding,
- tussentijdse bespreking en evaluatie van de vorderingen van de migranten-kursisten samen met de instructeurs en de sociaal-assistenten,
- extra inspanningen op het vlak van arbeidsbemiddeling bij het beëindigen van de opleiding.

Het gaat hier om een initiatief op beperkte schaal, dat mogelijk werd dankzij de goodwill van de plaatselij-

ke VDAB-verantwoordelijken. In de lijn van deze plaatselijke realisaties (ook in andere STD's worden gelijkwaardige samenwerkingsvormen uitgetoetst) is het nodig dat de VDAB meer algemene maatregelen uitwerkt. Bij wijze van suggestie kunnen de volgende voorstellen genoemd worden:

- actieve gerichtheid op en werving van migranten-werklozen,
- het voorzien van extra-begeleidingsmogelijkheden bij de instap in de Beroepsopleiding,
- praktijkonderzoek naar de mate waarin psycho-technische tests aangepast zijn aan migranten,
- het bijwerken van Nederlandse taalkennis moet een onderdeel van de opleiding worden,
- het opzetten van formules van 'nevenschakeling': kandidaat-kursisten die op specifieke punten partiële tekorten vertonen, moeten toch kunnen starten in de Beroepsopleiding, terwijl ze parallel in een nevenschakel-programma bijgewerkt worden,
- betere individuele opvolging en

Foto JP

begeleiding van vorderingen en eventuele moeilijkheden van kursisten tijdens de opleiding.

- aansluitende intensieve arbeidsbemiddeling op het einde van de opleiding,
- nauwe samenwerking tussen de VDAB-Beroepsopleiding en migrantenprojecten die voorschakeling voor migranten opzetten, of het organiseren van eigen vooropleidingsmodules binnen de VDAB,
- uitbreiding en diversifiëring van het aanbod aan beroepsopleidingen dat geschikt is voor laaggeschoolden,
- bijkomende vorming van instructeurs op pedagogisch vlak en m.b.t. de migrantenproblematiek.

De VDAB - Schakelopleidingen

De *Schakelopleidingen* bereiden laaggeschoolde werklozen tijdens een periode van 12 weken voor op doorstroming naar werk of beroepsopleiding. Behalve in Limburg is ook hier de deelname van migranten gering. In 1987 beëindigden 119 personen van Turkse, Marokkaanse, Spaanse of Italiaanse nationaliteit de Schakelopleidingen in het Vlaamse Gewest. Dit is 5,7% van het totaal aantal deelnemers in dat jaar. Op 31-5-89 vertegenwoordigden migranten zowat 15% van het deelnemersveld van de Schakelopleidingen. Omwille van de mijnsluitingen in Limburg wordt één schakelproject daar voorbehouden aan migranten-deelnemers. Daardoor worden de cijfers voor het Vlaamse Gewest vertekend. Zo is de situatie in Gent niet vergelijkbaar met het Vlaamse 'gemiddelde': op 4 jaar tijd telden we 12 migranten-deelnemers, wat neerkomt op 3% van het totaal aantal kursisten.

De drempels die zich voor deelname aan migranten stellen zijn:

- het taalprobleem,
- de administratieve wijze van uitnodigen en bekendmaken,
- gebrek aan aangepaste methoden en specifieke deskundigheid bij de begeleiders van de Schakelopleidingen om met migranten aan taalvaardigheden en beroepsvorming te werken,

- onduidelijk perspectief en doel van de opleiding, waardoor migranten (e.a.) vaak het nut van de opleiding niet inzien.

Vermeldenswaard is wellicht ook de mededeling van een verantwoordelijke van een Schakelproject dat de weerstand bij de Vlaamse deelnemers en de problemen met racistische uitingen, voor hem een rem zijn om meer migranten in het project op te nemen.

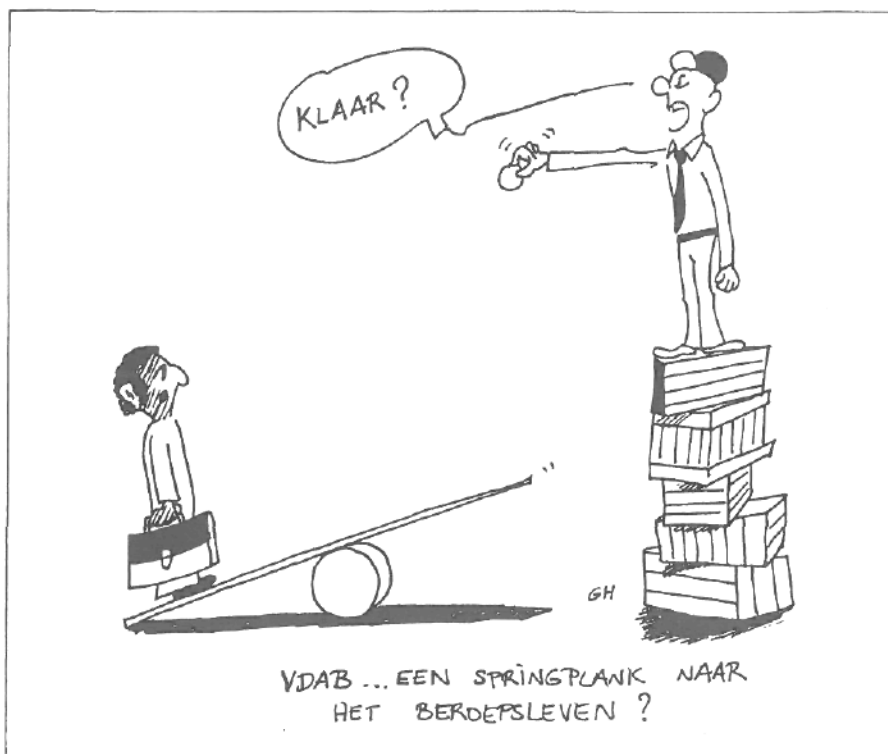
In het algemeen stellen we vast dat de doorstroming tussen de Schakelopleidingen en de VDAB-Beroepsopleiding niet optimaal is. Ook de verbinding met de faciliteiten van de Bemiddelingsdienst is er niet.

In Gent werden, bij wijze van experiment, door de VDAB en in samenwerking met het migrantenwerk en het opbouwwerk, extra-inspanningen geleverd om de migranten aan de bestaande Schakelopleiding te laten starten. De werving gebeurde met een vertaalde folder en bij de intake was een Turkse medewerkster aanwezig. De Turkse medewerkster ging ook bij een aantal vrouwen op huisbezoek. In het programma werd ruimte voorzien voor Nederlandse taalles

(2u per week, verzorgd door een medewerkster uit het migrantenwerk, zonder vergoeding). Er was door de VDAB-verantwoordelijken overigens een maximum van 4 migranten-deelnemers per cyclus gesteld. Dit minime experiment is een eerste stap, waar de nodige lessen kunnen uit getrokken worden. Op lange termijn is dit echter duidelijk onvoldoende.

Er moeten inspanningen gedaan worden om de deelname van migranten aan de bestaande Schakelopleidingen te verhogen. De Schakelopleidingen richten zich immers naar een doelgroep waarin de migranten duidelijk vertegenwoordigd zijn. Om dit te realiseren zijn aanpassingen nodig:

- op het vlak van werving en toeleiding is een actieve opstelling vereist t.a.v. werkloze migranten: aangepaste wervingskanalen, samenwerking met toeleidende instanties uit het migrantenwerk,...
- m.b.t. het programma is soepelheid nodig om te kunnen beantwoorden aan de specifieke problemen en vragen van migranten-deelnemers (bv. extra-verwerkingsmogelijkheden van de leerstof op het vlak van de Nederlands taal).

Algemeen lijkt het aan te bevelen dat de Schakelopleidingen op een aantal punten worden bijgestuurd. Indien het de bedoeling is van de Schakelopleidingen om werklozen (waaronder migranten) te begeleiden naar werk, dan zijn volgende punten zonder meer essentieel:

- actieve werving
- ernstige kennisname van de kwaliteiten, beperktheden en wensen van elke deelnemer; op basis hiervan kan samen met de deelnemer een duidelijker finaliteit vastgelegd worden,
- meer gediversifieerde programmatie, om beter te kunnen inspelen op de specifieke mogelijkheden en wensen van elke deelnemer,
- betere doorstroming en verbinding met de andere VDAB-voorzieningen: de Beroepsopleiding en de Bemiddeling.

Arbeidsbemiddeling

Een goed functionerende arbeidsbemiddeling is één van de instrumenten om de tewerkstellingskansen van migranten te verhogen. In de praktijk zijn er twee sporen.

Op de eerste plaats is er de *Dienst Arbeidsbemiddeling van de VDAB*. Dit is een officieel bemiddelingsorgaan.

Zonder afbreuk te doen aan de verdiensten van deze dienst, stellen zich t.a.v. migranten toch een aantal problemen. Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat erg weinig migranten via de VDAB-Arbeidsbemiddeling een vakature krijgen aangeboden. Cijfers zijn hierover niet beschikbaar. Een sluitende verklaring ligt niet voor de hand. Elementen die meespelen:

- migranten (en ook Belgische werklozen) maken uit eigen beweging weinig gebruik van de VDAB-plaatsingsdiensten (onbekendheid met de mogelijkheden van de dienst, ze kennen de RVA alleen als controle-orgaan, specifiek voor migranten zijn de communicatieproblemen, ...),
- de VDAB heeft weinig jobs op het niveau van ongeschoolde arbeid aan te bieden (althoewel er aanwijzingen

zijn dat dit de laatste tijd in positieve zin evolueert),

- geringe gerichtheid en het ontbreken van aangepaste inspanningen van de VDAB-plaatsingsdienst om de migrantengroep te bereiken,
- onnauwkeurig ingevulde dossiers, vooral m.b.t. talenkennis, op basis waarvan bemiddelaars wellicht te snel veronderstellen dat nogal wat migranten niet in aanmerking komen voor een vakante betrekking (in een case-studie in de Gentse wijk Sluizeke-Muide kwam het probleem van de onvolledige dossiers scherp tot uiting),
- een algemeen (voor)oordeel dat 'migrant niet veel kunnen', waardoor men niet vaak migranten oproept voor een betrekking,
- de onmacht van de VDAB-bemiddelaars tegenover de werkgevers die geen migranten aanwerven.

Algemeen leeft de indruk dat de VDAB-bemiddelaars teveel aandacht hebben voor de arbeidsmarkt, de vakatures en de werkgevers en te weinig voor de wensen en kwaliteiten van de werkzoekenden die bij hen zijn ingeschreven. Het gaat m.a.w. meestal om een passieve vorm van bemiddeling: op basis van binnenkomende vakatures worden werkzoekenden opgeroepen. Een actieve bemiddeling veronderstelt dat men zich verantwoordelijk voelt voor de ingeschreven werkzoekenden en samen met hen actief op zoek gaat naar een passende job. In deze actieve opstelling wordt men veeleer een verdediger, soms zelfs een 'verkoper' van werkzoekenden.

Vanuit deze situatie is het begrijpelijk dat een bemiddelaar vaak niet erg geneigd is een migrant als kandidaat-werknemer aan een bedrijf voor te stellen. Men treedt vaak beschermend op t.a.v. de vakatures die men binnenkrijgt en men wil een goede relatie met de werkgever behouden. Men zal dan ook de neiging hebben vooral 'goede' kandidaten aan een werkgever voor te stellen. Als men weet dat een bedrijf (liever) geen migranten aanwerft, zal men als bemiddelaar niet gemakkelijk een migrant sturen.

Een andere opmerkelijke vaststelling is dat nogal wat vakatures voor onge-

schoolden, die bij de VDAB worden ingediend, niet ingevuld raken. In oktober en september '88 ging het voor de stad Gent telkens om zo'n 300 oningevulde jobs. Ook in een aantal andere regio's doet zich een gelijkaardige situatie voor. Gezien de hoge werkloosheid bij laaggeschoolden is dit een merkwaardige vaststelling.

De verklaringen voor dit fenomeen zijn wellicht divers. Deels zal dit te maken hebben met de eisen die worden gesteld op het vlak van ervaring en/of bekwaamheden. Anderzijds wijst dit er op dat er in verschillende regio's ruimte is voor een intensieve en persoonlijke bemiddeling (met eventuele extra-begeleiding of opleiding), om deze 'gaten' op de arbeidsmarkt in te vullen.

Op het tweede spoor bewegen zich de initiatieven die in de particuliere sector *intensieve jobbemiddeling* voor migranten opzetten. Het gaat om initiatieven die recent ontstaan zijn en die een vorm van actieve arbeidsbemiddeling ontwikkelen. Kenmerkend voor hun aanpak is:

- persoonlijke begeleiding en ondersteuning van de werkzoekende migrant; samen met hem/haar wordt actief naar een job gezocht,
- het inschakelen van een tussenpersoon, die vaak de eerste contacten met de werkgever legt,
- de koppeling tussen begeleiding van migranten en actieve prospectie van vakatures.

Deze initiatieven werken naast en soms ook in samenwerking met de VDAB. In Gent is gepoogd ook op dit punt de samenwerking met de VDAB vorm te geven. Ondanks vele toezeggingen is er momenteel nog niets concreet gerealiseerd. De weerstand tegen bijzondere inspanningen voor migranten lijkt ook van de bemiddelaars zelf te komen.

Op andere plaatsen in Vlaanderen, onder andere in Mechelen, zijn goede ervaringen opgedaan met een regeling waarbij één of meer VDAB-bemiddelaars wekelijks enige tijd vrij krijgen om samen met een groep migranten (die bij een migrantenproject sollicitatiebegeleiding volgen) de Simona-vakatures te overlopen.

Op korte termijn dringen zich een aantal maatregelen op om migranten beter aan hun trekken te laten komen binnen de VDAB-Arbeidsbemiddeling.

Allereerst is het wenselijk op meerdere plaatsen tot een nauwe samenwerking te komen tussen de VDAB en de initiatieven uit de particuliere sector. Samenwerkingsvormen zoals in Mechelen moeten ook op andere plaatsen alle ontplooiingskansen krijgen. Zowel bij de konkrete arbeidsbemiddeling als bij de prospectie van de arbeidsmarkt levert dit positieve resultaten op.

Als meer fundamentele maatregel kan overwogen worden om voor migranten een systeem van specifieke arbeidsbemiddeling op te zetten. Het besluit van de Vlaamse Executieve over de organisatie van de arbeidsbemiddeling en de beroepsopleiding (21 dec 1988) laat toe voor bepaalde categorieën bijzondere bemiddelingsdiensten op te richten.

Een andere suggestie is het aanstellen van een 'aandachtsfunktionaris' in regio's met een ruim aantal migranten. Deze persoon zou als taak krijgen de arbeidsbemiddeling voor migranten te optimaliseren.

Verder lijkt het bijzonder nuttig een grondig extern onderzoek op te zetten naar het functioneren van de Bemiddelingsdiensten t.o.v. migranten en naar de problemen en drempels die in dit verband ontstaan. Momenteel ontbreken op dit vlak cijfers of andere gegevens.

Ook informatie, vorming en sensibilisering van arbeidsbemiddelaars over de situatie en problematiek van migranten op de arbeidsmarkt, kan een element zijn in een strategie om migranten gelijkmatig te laten profiteren van de diensten van de VDAB.

Het lijkt aangewezen nauwkeurig na te gaan of de oningevulde vakatures voor ongeschoolden geen mogelijkheden bieden voor migranten, eventueel mits extra opleiding en begeleiding vanuit de Beroepsopleiding (o.m. individuele beroepsopleiding). Tenslotte kan men zich afvragen of het niet pijnlijk is te moeten vaststellen dat heel wat arbeidsbemiddelaars preciese informatie hebben over be-

Foto JP

drijven die migranten weigeren, terwijl zij met deze informatie niets kunnen aanvangen. Het is wellicht niet verstandig de VDAB met een meldingsplicht of met een sanktionerende opdracht te belasten. Dit zou de noodzakelijke contacten tussen werkgevers en plaatsingsdienst negatief beïnvloeden. Misschien is het in eerste instantie de taak van de vakbonden en particuliere migrantenorganisaties om voor deze informatie een kanaal te scheppen naar de publieke opinie en naar de rechterlijke overheid.

De WEER-WERKactie

Binnenkort zal de VDAB ook activiteiten op een nieuw terrein ontplooiën. Via de 'weer-werkactie' wil men de begeleiding van langdurig werklozen ter harte nemen, om hen te ondersteunen in het vinden van een gepaste job.

De actie behelst (vrijwillige) begeleidingsgesprekken voor mensen die langer dan één jaar werkloos zijn. Daarna kunnen deelnemers doorstroom naar andere initiatieven of opleidingen. Deze verdere stappen worden vastgelegd in een zogenaamd 'wederinschakelingsprotocol' dat alleen een morele waarde heeft. De opvolgingsmogelijkheden na de

oriënteringsgesprekken omvatten de tewerkstelling op de normale arbeidsmarkt of via de opsloringsprogramma's, de VDAB-beroepsopleidingen, (nog op te richten) vooropleidingsmodules binnen de Beroepsopleidingscentra van de VDAB, jobclubs en niet direkt arbeidsmarktgerichte opleidingen (schakelopleidingen of programma's uitgevoerd via kontrakten met derden). In een experimentele fase (6 tot 9 maand) worden pilootcentra voorzien in Gent, Leuven, Turnhout en Limburg, elk bemand met een begeleidingsequipe van 5 personen. De start is verwacht in augustus of september '89.

Op zich is dit een lovenswaardige actie die, op papier althans, verschillende positieve elementen bevat. De aanpak stelt immers de groep van (langdurig) werklozen centraal. Men wil actief naar deze groep toewerken en nagaan wat zij aan steun en begeleiding nodig hebben om op de arbeidsmarkt binnen te geraken. Tegelijkertijd stelt zich de vraag levensgroot of de VDAB erin zal slagen deze nieuwe deelnemersgerichte aanpak ook in zijn dagdagelijkse werking te integreren.

Het is erg moeilijk in te schatten of deze actie werkloze migranten zal verder helpen. Alleszins kunnen nu reeds een aantal knelpunten aangegeven worden, waarmee bij de verdere kon-

krete vormgeving van de actie rekening moet worden gehouden:

- in regio's met een belangrijke aanwezigheid van migranten lijkt het noodzakelijk (omwille van kommunikatie, kwaliteit van het aanbod, ...) een migrant-medewerker in de begeleidingsequipe te voorzien;
- het is wenselijk het bereiken van migranten door de Weer-werkactie als uitdrukkelijke evaluatiepunt op te nemen. Voor zover bekend, is specifiek voor migranten niets voorzien in het plan, noch op het vlak van werving en bekendmaking, noch m.b.t. het aanbod aan opvolgingsmogelijkheden na de begeleidingsgesprekken. De evaluatie (door een wetenschappelijk team) zal op dit punt nauw moeten toekijken;
- de voorgestelde opvolgingsmogelijkheden na de oriënteringsgesprekken zijn erg vaag, wanneer het gaat om voor-schakeling, intensieve arbeidsbemiddeling en niet-direkt arbeidsmarktgerichte opleidingen. Dit zijn juist de terreinen die voor migranten erg belangrijk zijn en waarop opleidings- en tewerkstellingsprojecten voor migranten actief zijn. Daarom moet er voor gepleit worden dat, als onderdeel van de experimentele fase, de huidige opleidings- en tewerkstellingsprojecten (o.m. deze voor migranten) als één van de opvolgingsmogelijkheden worden beschouwd en dit met dezelfde faciliteiten als de andere (beroeps)opleidingen (opleidingpremie, verplaatsingskosten, verzekering, ...). Voor migranten zullen intensieve taallessen en programma's, gericht op het verwerven van de nodige basiskennis 'technisch Nederlands' in de opvolgingsmogelijkheden moeten opgenomen worden.

Om deze en andere aandachtspunten niet uit het oog te verliezen, is de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het migrantenwerk noodzakelijk, zowel op het niveau van de lokale stuurgroep van elk pilootproject, als op het niveau van de centrale coördinatiecommissie van de Weer-werkactie. Ondanks herhaaldelijk aandringen werd deze vraag op alle niveau's negatief beantwoord. Alleen in de regio Leuven is een vertegenwoordiging van plaatselijke opleidings- en tewerkstellingsprojecten in de lokale stuurgroep opgenomen. Te vrezen valt dat dit een vingerwijzing is voor de toekomst. Wanneer zelfs in de pilootfase de openheid ontbreekt tot grensoverschrijdende samenwerking, dan voorspelt dit weinig goeds voor de definitieve fase.

Tot slot

Met de splitsing van de vroegere R.V.A. staat de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding voor de uitdaging een uitbouw met eigen aksenten te realiseren. Vanuit het oogpunt van de integratie van migranten is het noodzakelijk er naar te streven om migranten op gelijkwaardige manier te laten deelnemen aan bestaande maatschappelijke voorzieningen en hen er op gelijke wijze profijt uit laten halen.

De hier aangehaalde problemen en suggesties zijn punten die aan bod horen te komen op de bijeenkomsten van de Subregionale Tewerkstellingscomités. Het is aan de plaatselijke migrantenwerkingen om deze problemen aan te kaarten. Van de vakbonden mag verwacht worden dat ze hieraan hun medewerking verlenen.

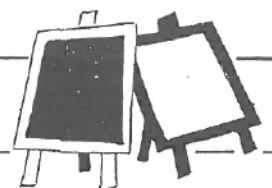
Verder is het belangrijk om op plaatselijk vlak de samenwerking tussen de VDAB-voorzieningen en de opleidings- en tewerkstellingsinitiatieven uit de particuliere sector te optimaliseren. Daartoe moeten de bestaande opleidings- en tewerkstellingsprojecten in de eerste plaats garanties krijgen voor hun voortbestaan. Het is tevens wenselijk tot een uitbreiding van deze projecten te komen, zodat in meer gemeenten in Vlaanderen der-

gelijke initiatieven kunnen ontplooid worden. In de korte periode van hun bestaan is gebleken dat de activiteiten van deze projecten een belangrijk meerwaarde betekenen voor de aanpak van langdurige en laaggeschoolde werklozen (waaronder veel migranten). Ze vormen een aanvulling op de voorzieningen die de VDAB opzet. Bovendien zijn ze vaak de motor voor vernieuwing.

De plaatselijke samenwerking is van belang op verschillende terreinen: werving, voor- en nevenschakeling, individuele opvolging van deelnemers, actieve arbeidsbemiddeling, ... Tegelijk is een meer permanente samenspraak wenselijk tussen de particuliere initiatieven en de VDAB-voorzieningen. Een geschikte plaats voor dergelijk overleg is de zogenaamde 'permanente werkgroep onderwijs en vorming gericht op arbeid en tewerkstelling' die volgens het besluit van de Vlaamse Executieve over de VDAB, aan elk subregionaal tewerkstellingscomité wordt toegevoegd. Een vertegenwoordiger van het migrantenwerk moet de kans krijgen hierin te zetelen.

Alhoewel het plaatselijke en regionale niveau aan belang wint in de aanpak van de tewerkstellingsproblematiek, mogen de inspanningen zich niet tot dit niveau beperken. Ook op het niveau van het beheerscomité van de VDAB en de Vlaamse overheid moeten maatregelen getroffen worden m.b.t. het functioneren van de VDAB t.o.v. migranten. Het is alvast een eerste stap dat de Vlaamse Hoge Raad voor Migrantengedrag een aantal aanbevelingen heeft opgesteld.

Sammy Vienne

HET DIFFERENTIATIEMODEL

De rijksbasisschool van Borgerhout (verder afgekort als RBS) is ingeplant in het oudste deel van de gemeente, vlak op de grens van Antwerpen-stad. De leerlingenpopulatie van de RBS bestaat nu voor 98 % uit Marokkaanse leerlingen die meestal in de directe omgeving van de school wonen. Het zijn in overgrote meerderheid Berbers wier ouders uit kleine dorpen in het Rifgebergte en van het platteland in het noorden van Marokko komen. De meeste vaders kwamen eind van de jaren zestig, begin van de jaren zeventig naar België, de moeders volgden vaak pas jaren later met de kinderen, in het kader van de wet op de gezinshereniging. De jongste kinderen zijn meestal hier geboren.

Situering

De buurt rond de school kan men omschrijven als "kansarm". De huizen zijn meestal hoog, oud, vaak vochtig en tochtig, uitgerust met weinig comfort. De meeste woningen worden per verdieping als appartement verhuurd. In vele gevallen worden ze slechts minimaal onderhouden door de eigenaars, zodat verkrotting geen uitzondering is.

Verschillende straten in de buurt zijn druk en gevaarlijk omdat ze door het verkeer als sluiptwegen worden gebruikt. Speelruimten vindt men slechts daar waar door kaalslag toevallig terrein vrijkwam. De populatie van de buurt bestaat hoofdzakelijk uit Marokkaanse immigrantengezinnen, bejaarden en kansarme Belgische gezinnen.

De school

Ondanks het feit dat de leerlingenpopulatie in een goede tien jaar tijd totaal veranderd was - van bijna uitsluitend Belgische leerlingen tot bijna uitsluitend Marokkaanse kinderen - bleven de schoolstructuur en het leerstofaanbod tot 1985 nagenoeg ongewijzigd. Nochtans was de problematiek waarmee de onderwijzers geconfronteerd werden, zo complex en

nam ze zulke proporties aan dat men dringend aan een grondige evaluatie en reorganisatie toe was.

- Tal van kinderen startten al met tekorten in het eerste leerjaar. Kinderen die over de hele lijn niet aan de vereiste leervoorwaarden voldeden, werden reeds enkele jaren opgevangen in een *speelleerklas*. Een taakleerkracht ving daarnaast die leerlingen op die de zwaarste taalproblemen hadden.

Deze opvangvormen bleken echter totaal onvoldoende om de problemen te verhelpen die binnen de totaliteit van de school ontstonden.

- Binnen het leerjarensysteem met leeftijdsgebonden klassen had elke leerkracht een groep leerlingen die zo *heterogeen* was, dat het bijna onmogelijk was om het vereiste leerprogramma met succes af te werken. Vaak gaf men wel het lespakket, gekoppeld aan een leerjaar, maar de individuele niveauverschillen en tekorten van de kinderen, zowel qua taal als qua rekenen, waren zo groot dat men ofwel over de hoofden van de meeste kinderen heen praatte, ofwel het niveau danig verlaagde tot het peil van één of twee leerjaren lager.

- *Zittenblijven* gebeurde slechts uitzonderlijk, zodat de problematiek zich nog zwaarder ging aftekenen in het volgende leerjaar.

- *Nieuwe leerlingen* uit andere Belgische scholen of rechtstreeks overgekomen uit het moederland werden op basis van hun klas in de vorige school of van hun leeftijd ingepast in een vermoedelijk vergelijkbare klas, wat de heterogeniteit nog vergrootte.

- Binnen deze klassituatie kwamen veel leerlingen dan ook niet aan hun trekken, wat resulteerde in een escalatie van *desinteresse*, storend gedrag en tuchtproblemen allerhande.

- Spijts de individuele inspanningen van de leerkrachten binnen hun klas werkte de uitzichtloosheid van de hele situatie enorm demotiverend, met spanningen en een *het zal mijn tijd wel duren*-klimaat tot gevolg.

Specifieke schoolproblemen bij Marokkaanse kinderen

Bij de start in de basisschool stellen we vast dat de meeste Marokkaanse kinderen niet voldoen aan de eisen die de school stelt. Hun leergedrag en de leervoorwaarden zijn niet op peil om het aanvankelijk lezen, schrijven en rekenen te beginnen.

Een andere opvoedingswijze, een andere taal- en kulturele omgeving zijn hiervan de oorzaak. De Berberkinderen in Borgerhout groeien op in een klimaat dat niet onmiddellijk voorbereidt op onze westerse maatschappij en ons schoolse leren. Kenmerkend voor hun opvoeding zijn onder andere:

- een anderstalige opvoeding die bovendien meer gericht is op het *leren door na- en meedoen*, veeleer dan via verbale explicitering en instructies;
- geen of weinig speelgoed zoals wij kennen en dus *minder spontane training van de motoriek*, waarne-

ming en andere schoolse of voor-schoolse vaardigheden;

- *grotere zelfstandigheid en zelfredzaamheid* als gevolg van een opvoeding die gericht is op het zoveel en zo vlug mogelijk betrekken van kinderen in de leefwereld van volwassenen;

- *minder ervaring met afbeeldingen* omwille van de islamtraditie, met tijdschriften en boeken omwille van het analfabetisme van de ouders;

- *meer belangstelling voor het welzijn van de hele groep* dan voor persoonlijke prestaties, en dus ook minder prestatiemotivatie en stimulans om goede schoolresultaten en diploma's te behalen;

- *weinig belangstelling voor de kleuterschool*, met als gevolg vaak het eerste schoolbezoek op 5- of 6-jarige leeftijd en veel absentisme.

Het meest in het oog springend bij deze kinderen zijn uiteraard de *taalproblemen*, meer in het bijzonder een beperkte woordenschat, een slechte zinsbouw, en articulatie- en intonatiefouten. Een taalarme opvoeding in de moedertaal bemoeilijkt bovendien de tweede taalverwerving waarbij vaak totaal nieuwe, voor de kinderen inhoudsloze begrippen dienen aangebracht.

Wat de specifieke leervoorwaarden betreft, zien we vooral problemen in de ontwikkeling van de ruimtelijke

oriëntatie, van de fijne motoriek en van de visuele en auditieve waarneming. Meer algemeen stellen we vast dat tengevolge van een zwakke concept- en begripsvorming deze kinderen meer nog dan hun Vlaamse leeftijdgenoten behoefte hebben aan concrete, levensechte ervaringen en dat er niet al te vlug overgegaan mag worden tot het werken met schema's en abstracties.

Qua leergedrag vallen deze kinderen vooral op door hun concentratiemoeilijkheden en hun nerveus tot hyperbeweeglijk gedrag.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk dat de Marokkaanse kinderen in Borgerhout niet zomaar ons onderwijssysteem kunnen instappen en dat onze pedagogisch-didactische methodes niet zonder meer bij hen bruikbaar zijn.

Doelstellingen en uitgangspunten van onderwijs aan migrantenkinderen

Ons traditioneel onderwijssysteem komt niet tegemoet aan de noden van de Marokkaanse migrantenkinderen. Om deze kinderen maximale integratiekansen te bieden, moest dus een andere onderwijsformule gevonden worden, rekening houdend met de personeelsbezetting. Twee doelstellingen mocht de school niet uit het oog verliezen:

- de kinderen enerzijds voorbereiden op een succesvolle loopbaan
- hen anderzijds begeleiden in hun ontwikkeling tot zo evenwichtig mogelijke individuen die bovendien voldoende sterk en weerbaar zijn om als migrant in onze samenleving harmonieus te functioneren.

Zowel het cognitieve aspect (het schoolse leren), als het affectieve aspect (eerbied voor een eigen identiteit als basis voor een harmonieuze ontwikkeling) dienen dus aan bod te komen. Om die reden werd in de eerste plaats, liever dan voor een opvangmodel, geopteerd voor een *differentiatiemodel* met aandacht voor de eigen leefwereld van de kinderen.

Er is een fundamenteel verschil tussen opvangvormen en differentiatievormen bij het onderwijs aan migrantenkinderen. Bij opvangvormen wordt aan het onderwijs aan het migrantenkind een onderschikkende rol toegekend ten aanzien van het gewone nederlandsstalige onderwijs en wordt gesuggereerd dat dat onderwijs niet meer moet worden veranderd, en dat het allochtone kind net zo moet en kan worden als de autochtone leerling. Bij differentiatievormen daarentegen wordt gepoogd een organisatievorm te vinden waarin alle kinderen tot hun recht komen en de kans krijgen in hun persoonlijk tempo, met hun mogelijkheden en bagage in het onderwijs te evolueren. In een differentiatiemodel kan dan ook meer aandacht geschonken worden aan de kulturele eigenheid van het kind.

Het differentiatiemodel in Borgerhout beoogt de samenstelling van leer- groepen waarin kinderen samen zitten wier *mondelinge Nederlandse taalvaardigheid* vergelijkbaar is. De keuze voor homogeniteit qua mondelinge Nederlandse taalvaardigheid is niet toevallig, maar werd heel bewust gemaakt en wel om volgende redenen:

1) ook bij de eerste taalverwerving komt de gesproken taal vóór de kennis van de geschreven taal

2) binnen de klas speelt de gesproken taal niet alleen een belangrijke rol bij de kennisoverdracht (cognitief), maar ook in de omgang en relatievor-

Foto JP

ming tussen leerkracht en leerling (af-fectief)

3) zich duidelijk en vlot kunnen uit-drukken in het Nederlands bevordert de integratiekansen van het migran-tenkind, ook buiten de school

Naast de differentiatie in taalgroepen, die de pedagogische eenheid vorm-en, wordt ook een *externe diffe-rentiatie* voor rekenen doorgevoerd, zodat de kinderen voor taal en reke-nen volgens een verschillend tempo kunnen evolueren.

Samenstelling van niveaugroepen

De groepssamenstelling en de daar-aan voorafgaande individuele onder-zoeken worden verricht door het vast begeleidend PMS-team en de loge-pediste van de school. Eerst worden alle leerlingen, behalve de kleuters, individueel en klassikaal getest. Daar-na komen de groepen tot stand, bij de kleuters op basis van de leeftijd, in de lagere school op basis van de testre-sultaten en een aantal andere facto-ren zoals leeftijd, leesmethode, enz. De nieuwe groepen gaan pas in voe-ge op 1 oktober, zodat de leerlingen gedurende de maand september de kans krijgen om in hun "oude" groep te acclimatiseren en hun kennis van het Nederlands en de geziene leer-stof op te frissen. Het schooljaar loopt dus van 1 oktober tot 30 sep-tember.

1 Onderzoek

De testing begint de tweede week

van september en bevat andere onderdelen bij de ex-kleuters dan in de basisschool.

Bij de aanvang van de basisschool worden bij iedere kleuter individueel de leervoorwaarden onderzocht, zo-wel voor lezen als voor rekenen. Ook de passieve woordenschat, de moto-rische rijpheid en de psychomotoriek worden gecontroleerd.

De leerlingen van de basisschool wor-den individueel en klassikaal getest voor taal en rekenen. De taaltests be-staan hoofdzakelijk uit individuele tests i.v.m. de mondelinge taalvaar-digheid (passieve woordenschat, zinsbegrip en woordvormen). Ook de bepaling van het leesniveau gebeurt individueel. De spelling wordt gekon-troleerd middels een klassikaal dic-tee dat door de leerkracht wordt afgenomen. Voor rekenen werden door de leerkrachten zelf toetsen sa-mengesteld op basis van de geziene leerstof.

2 Samenstelling

Als alle gegevens van de individuele en klassikale tests zijn verzameld, worden de groepen samengesteld (zie schema). In de basisschool gaat het om twee *onafhankelijk van elkaar functionerende systemen*, namelijk taal- en rekengroepen.

De *taalgroepen* vormen de belang-rijkste eenheid, d.w.z. in deze groe-pen volgen de kinderen alle lessen behalve rekenen. Deze groepen vorm-en de administratieve eenheid bin-nen de school. Bij de samenstelling van de taalgroe-pen zijn de resultaten van de tests i.v.m. de mondelinge taalvaardigheid van doorslaggevend belang. Naast lees- en spellingsniveau wordt ook re-kening gehouden met de leeftijd, de gevolgde lees- en taalmethode en de individuele noden van de leerling. Zo krijgen we in de basisschool 15 groe-pen die qua mondelinge taalvaardig-heid zo homogeen mogelijk zijn sa-mengesteld en geordend werden vol-gens opgaand bekwaamheidsniveau.

Twee groepen hebben hierbij een speciale functie:

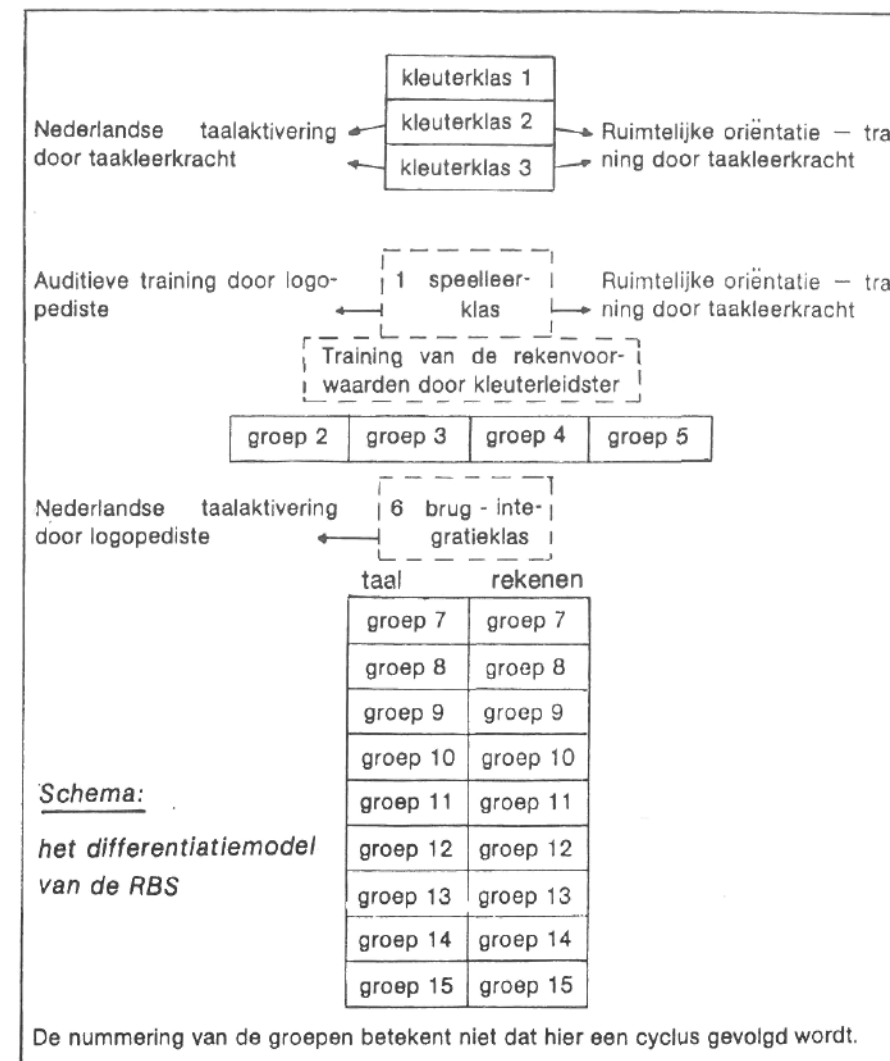
- Groep 1: De *speelleerklas* waar kinderen zitten die niet schoolbe-kwaam zijn en extra aandacht nodig hebben
- Groep 6: De *brug-integratieklas*

waar nederlandsonkundigen (zoals diegenen die recht uit het moeder-land komen) opgevangen worden en waar ook oudere kinderen met een zeer beperkte kennis van het Neder-lands belanden.

De groepen 2 tot en met 5 zijn bij de start homogene parallelgroepen met externe differentiatie. De nadruk ligt op aanvankelijk lezen en rekenen. De overige negen groepen functioneren in opgaande moeilijkheidsgraad met onderlinge verschillen qua leesniveau en spelling.

De *rekengroepen* worden eveneens samengesteld op basis van de testre-sultaten maar zijn veeleer leerstofge-bonden, d.w.z. dat hun indeling in de eerste plaats gebaseerd is op het leerstofcurriculum. Gezien de logi-sche, trapsgewijze opbouw van de wiskunde, is dit hier moeilijk te vermij-den.

Eigenlijk is het verschil met het tradi-tionele leerjarensysteem niet zo groot omdat het ook hier om leerstof-gebonden groepen gaat. Vooraf wordt vastgelegd welk deel van het curriculum binnen elke leergroep aan bod moet komen, wat eraan vooraf ging en wat erop volgt. Een herver-delung van die leerstof biedt echter wel de mogelijkheid inhoud en didac-tiek aan te passen aan de specifieke noden van elke leerlingengroep en ook eventueel te starten op een ni-veau dat normaal pas in de loop van het schooljaar wordt bereikt.

Kleuterschool en speelleerklas

De ervaring leert ons dat de Marok-

kaanse kleuters, wanneer zij naar school komen, vrijwel geen woord ne-derlands begrijpen en een reeks schoolse vaardigheden missen die een Belgische kleuter wel bezit. Om zo goed mogelijk tegemoet te komen aan de specifieke problemen die hier-door ontstaan, wordt geprobeerd de-zze kleuters een zo volledig mogelijk aanbod te geven in de hoop deze reeds bij aanvang grote achterstand te overbruggen.

Er werd gekozen voor een zeer inten-sieve *themawerking* in de klas met duidelijk gestructureerde oefenin-gen, veel concreet didactisch mate-riaal en een taalstimulerende aanpak. De thema's moeten aansluiten op de leefwereld van de Marokkaanse kin-deren en de kans bieden om bruikba-re taal en kennis te verwerven. Verder zijn er ook *aparte momentoefenin-gen* voor kleuters vanaf 4 jaar inge-schakeld. Die hebben plaats in groep-

jes buiten de klas, worden begeleid door een taakleerkracht en omvatten een intensieve training i.v.m. de ruim-telijke oriëntatie en taalaktiveringsoe-feningen rond het thema dat aan de orde is.

Ook in de *speelleerklas* loopt een soortgelijk trainingspatroon, zij het dan met een meer schools gerichte inhoud. Terwijl één groepje leerlingen in de klas specifieke oefeningen krijgt i.v.m. de rekenvoorwaarden, gaan de overige leerlingen naar de taakleer-kracht en de logopediste. De taak-leerkracht geeft ook hier oefeningen i.v.m. de ruimtelijke oriëntatie. Bij de logopediste krijgen de kinderen audi-tieve training waarbij ondermeer re-kening wordt gehouden met de inter-ferentiefouten. Na 25 minuten wis-selen de groepjes onderling, zodat elke leerling iedere oefenreeks kan doorlopen. Voorts wordt deze speel-leerklas intensief begeleid en bespro-ken door het begeleidingsteam en de betrokken leerkrachten.

Taal- en leesmethodes in de basis-school

In de basisschool worden verscheide-ne, op elkaar aansluitende methodes gebruikt. Voor coördinatie en bege-leiding ervan staat de logopediste in, in samenwerking met de psycho-pe-dagogisch consulent van het PMS.

Het Marokkaanse kind heeft nood aan een andere, meer intensieve aan-pak. Nederlands leren gebeurt bijna uitsluitend binnen schoolverband.

dus moet de school ook een zo volledig mogelijk taalaanbod geven. Het hoofddoel hierbij moet zijn de Marokkaanse kinderen zo taalvaardig mogelijk te maken, want een goede taalkennis werkt een betere integratie in de hand.

Het is van belang niet alleen aandacht te schenken aan de typisch schoolse vaardigheden, zoals lezen en korrekt schrijven, maar vooral aan de mondelinge communicatieve vaardigheid.

In de RBS tracht men via een *taalstimulerende aanpak* en het gebruik van *taalprogramma's* die mondelinge taalvaardigheid te verbeteren. Het stimuleren van de leeshonger door bezoek aan de bibliotheek maakt deel uit van het taalondericht.

Voor aanvankelijk en voortgezet lezen wordt de methode 'Veilig leren lezen' gebruikt. Deze methode heeft o.a. als voordelen dat

- elk globaal woord zinvol aangebracht en ingeoefend wordt
- er veel aandacht gaat naar auditieve en visuele diskriminatie, identificatie, analyse en synthese
- het begrijpend lezen onmiddellijk deel uitmaakt van de oefenstof
- er een parallelle versie bestaat, 'Stap voor stap', waardoor kinderen die nog niet in staat zijn het lesondericht in gewoon tempo te volgen, toch reeds stap voor stap kunnen aanvangen met lezen om daarna vlot over te schakelen naar 'Veilig leren lezen'.

In aansluiting op deze leesmethode gebruikt RBS eveneens het *taalprogramma* 'Babel', waarin met vijf thema's die bij het leesniveau en de leefwereld van de kinderen aansluiten, de taalvaardigheid wordt gestimuleerd. Dit taalprogramma is dan weer een voorbereiding op het *taal-, lees- en spellingsprogramma* 'Taalkabaal'. Hier wordt gewerkt rond verschillende thema's uit de leefwereld van de kinderen. Een deel van de inhoud wordt door henzelf bepaald, omdat ze een reeks kernwoorden verzamelen waarrond men werkt. Het niveau van de taal- en spellingsoefeningen wordt gekombineerd aangepast aan de noden van elke groep. Het onderdeel technisch lezen, gebaseerd op het werken met tutoren, is niet haalbaar binnen een homogene groep met uitsluitend allochtone kinderen.

Daarom oefent elke groep klassikaal met aangepast leesmateriaal. (°)

Wiskunde in de basisschool

In de RBS wordt net als in de andere rijksscholen de methode 'vernieuwde wiskunde' gebruikt. Bij het aanbieden van de leerstof wordt echter wel zoveel mogelijk rekening gehouden met de specifieke problemen van de kinderen.

Het verwoorden van de rekenhandeling is voor de Marokkaanse migrantenkinderen zeer moeilijk. Niet alleen beheersen zij onze taal onvoldoende, ook in hun eigen taal zijn zij dit expliciteren niet gewend. De omgeving waarin zij opgroeien, is immers veel meer doe-gericht. De kinderen leren hun rol en hun taak veeleer via een mee- en nadoen. Het leren is veel minder verbaal.

Daarom moet elke verwoording zoveel mogelijk ondersteund worden door het werken met materiaal, het concreet uitvoeren van de opdracht, het *visualiseren*.

Ook voor dit materiaal was een aanpassing nodig. Het gangbare materiaal, de 'cuisenaire-staafjes', leek namelijk minder geschikt. Het combineert verschillende abstrakties onder één noemer en gebruikt kleuren als symbolen, wat bijkomende problemen geeft voor kinderen die niet gewend zijn *kleuren te benoemen en te differentiëren*. Om die reden werd vanaf dit schooljaar overgeschakeld op *M.A.B.-materiaal*. Multi Arithmetic Base materiaal is eenvoudiger — zij het evenzeer gestructureerd — materiaal dat verwijst naar objecthoeveelheden. Het bestaat uit kubussen van 1 cm bij 1 cm als eenheid, staafjes van 10 cm die gelijk zijn aan 10 eenheden, plakken van 100 die overeenkomen met 10 staven van 10 cm en een kubus van 10 cm bij 10 cm als symbool voor 1000.

De overgang van werken met concreet materiaal naar werken met gestructureerd materiaal dient bij Marokkaanse kinderen zeer aandachtig begeleid te worden, omdat zij minder dan hun Vlaamse leeftijdgenoten gewend zijn aan materiaal dat iets anders voorstelt. Denk hierbij maar aan diverse soorten speelgoed zoals poppen, huisjes, geometrische puz-

zels en legoblokken.

Het onderdeel 'verzamelingenleer' werd sterk gereduceerd, vooral dan in de laagste groepen, wegens zijn verregaande abstrakties en gebruik van schematische voorstellingen.

Het wiskunde-onderwijs in de basisschool wordt in de kleuterklas en de speelleerklas reeds voorbereid door training van de rekenvoorwaarden. In de kleutertuin worden activiteiten ingeschakeld waarin getalbegrip, meten en rekentaal aan bod komen. In de speelleerklas worden de rekenvoorwaarden systematisch getraind door de kleuterleidster binnen het dagelijkse toerbeurtsysteem.

Streven naar interkultureel onderwijs

Door de externe differentiatie in de RBS krijgen de leerlingen lessenspakketten op hun niveau, zowel voor taal als voor rekenen. Toch sluit de leerstof vaak niet aan bij de leefwereld van de kinderen. De inhoud van de gekozen thema's, de uitwerking ervan in woordenschat en begrippen, de voorstelling van de dagelijkse realiteit, zijn immers een weerspiegeling van de leefwereld van de westerse middenklasse. Vaak beseffen onderwijzenden niet hoe ver dit van de werkelijkheid van een Marokkaans migrantenkind staat.

De ouders hebben tot vóór de migratie geleefd in dorpen waar de leefomgeving en de hele levenswijze totaal van de onze verschillen. Na de migratie behouden ze tal van leefgewoonten in de mate van het mogelijke, maar worden ook geleidelijk sommige materiële elementen uit het westerse milieu overgenomen en in het dagelijkse leven ingepast. De kinderen groeien thuis dus op met hoofdzakelijk de kultuurachtergronden van het moederland (denk- en opvoedingsgewoonten, waarden en normen, geboden en verboden, gedragsregels, omgangsvormen), in een leefomgeving (de buurt van de school) en een socio-ekonomische situatie (de werksituatie van de vader als gastarbeider) die kansarm zijn. De elementen uit de westerse omgeving worden beoordeeld vanuit het referentiekader van de eigen cultuur.

Er is dan ook een enorme kloof tus-

sen deze belevingswereld en de dingen waarmee het kind op school wordt overstelpd: *begrippen, situaties, vaardigheden die het kind niet kent of die voor hem weinig betekenis hebben, en die dus veel minder vlug begrepen en geïntegreerd zullen worden*. Leren gaat echter sneller en beter in de mate dat wat geleerd wordt, boeit en aanspreekt. Als men uitgaat van wat betekenis heeft binnen de leefwereld van het kind, dan biedt men een houvast, een gevoel van veiligheid en herkenning van waaruit nieuwe begrippen en vaardigheden kunnen worden aangeleerd.

Vanuit deze vaststellingen heeft de RBS vanaf het schooljaar '86-'87 gewerkt aan het systematisch *herdenken* van de aangeboden leerstof. De invalshoek is veranderd. Men vertrekt van de *konkrete leefwereld* van het kind, van wat het kent, en biedt voortbouwend, andere elementen

aan, door te vergelijken, door zoveel mogelijk ervaringsgericht te werken.

Het uiteindelijke doel blijft het verwerven van voldoende kennis en attitudes om in onze westerse maatschappij te kunnen functioneren, en tot een harmonische integratie van beide culturen te komen. Dit veronderstelt dat:

1. de leerkrachten inzicht hebben in de leefwereld van de kinderen en hen in beginsel aanvaarden als *evenwaardig en waardevol*. Hiervoor werd als hulpmiddel een brochure uitgewerkt waarin, per thema, de verschillende leefwerelden vergelijkend naast elkaar werden geplaatst: de Marokkanen in Hoboken, de Marokkanen in België, en de Belgen in België

2. de leerkrachten een theoretisch kader hebben om *interkultureel* te werken. Hiervoor werd het boek 'Vogels vliegen overal' als basis gebruikt. Rond de lessen taal- en wereldoriëntatie werden thema's uitgekozen

waarmee men crosscultureel kan werken, op het niveau van de kinderen. Tevens werd een evaluatie gemaakt van de mate waarin aangebrachte begrippen nuttig en bruikbaar zijn, gaande van essentieel tot overbodig

3. de *materiële middelen* geboden worden om uit het keurslijf van het klassieke leerstofaanbod te stappen. Er werd ruimte gecreëerd voor overleg en informatieuitwisseling. Leermiddelen worden voor aankoop onderzocht op monoculturalisme en stereotypering. Ervaringsgerichte leeruitstappen met leermomenten in verschillende kultuurgemeenschappen worden aangemoedigd en ondersteund. Er wordt gewerkt aan een informatiebank met interkultureel lesmateriaal.

Gezien de samenstelling van de leerlingenpopulatie van de RBS waar slechts één cultuur, de Marokkaanse, vertegenwoordigd is, zijn de mogelijk-

Foto JP

21

MIGRANTEN of ETNISCHE MINDERHEDEN ?

Naar een leidraad in terminologisch Babel

In het dagelijkse taalgebruik, maar helaas ook in vakkringen, maken mensen er wel eens een potje van als ze het hebben over de migrantenproblematiek of als ze specifieke migrantengroepen moeten aanduiden. Terminologische spraakverwarring is wellicht onvermijdelijk, maar niet zo onschuldig als ze lijkt. Zeker wanneer ze toeslaat bij diegenen die geacht worden het te weten (wetenschapslui bv.) of bij diegenen waarvan men verwacht dat ze er iets aan doen (beleidsmensen).

Dit artikel dat een licht gewijzigde versie is van een nota geschreven voor de Vlaamse Hoge Raad voor Migranten, biedt een reflectie op enkele courante begrippen. Er worden niet, voor de zoveelste maal, alternatieve begrippen uitgedokterd. Bestaande begrippen worden theoretisch uitgezuiverd en op hun praktische waarde getoetst. Tevens wordt gepoogd ze te plaatsen in een gebruiksschema. Bijzondere aandacht is er voor de begrippen 'migranten' en 'etnische minderheden', die centraal staan in de beleidsbepaling. Welke van de termen is in die optiek nu het meest geschikt? Beide begrippen zijn even relevant, maar hebben een verschillende lading. Hier wordt de visie vertolkt dat een migrantenbeleid en een etnische-minderhedenbeleid, hoewel in de praktijk nauw verwant, toch een andere maatschappelijke invalshoek hebben.

Veelvuldig gebruikte termen als gastarbeiders, migranten, vreemdelingen, buitenlanders, etnische minderheden en dergelijke worden wel eens door-eengehaspeld of lukraak gehanteerd. Bovendien zijn de termen niet steeds neutraal, aangezien ze met uiteenlopende (ideologische) intenties gebruikt kunnen worden.

Een hele reeks andere begrippen uit de vakterminologie zoals arbeidsmigranten, allochtonen, anders-etnische groepen, buitenlandse werknemers, etnische groepen, anderstaligen, raciale minderheden, enz. dragen ook al niet bij tot een vlotte communicatie.

Het kan niet ontkend worden dat onzorgvuldig en oneigenlijk gebruik van de begrippen ook courant is in politieke debatten en toespraken, en in heel wat discussies in die segmenten van de samenleving die nauw betrokken zijn bij migrantengroepen.

Ook wetenschappelijke begrippen hebben wel eens een symbolische lading en raken "besmet" door het spontane gebruik in andere contexten en nieuwe betekenissen.

Zo heeft de term 'vreemdeling' binnen een juridisch kader een vrij precieze omschrijving. Maar het begrip brengt in de bredere maatschappelijke communicatie ook andere registers in werking. In het alledaags taalgebruik articuleert de term gevoelsgeladen betekenissen die ingaan tegen de gangbare juridische definitie.

Dat is nagenoeg onvermijdelijk, maar niet fataal. We kunnen ons wapenen door een heldere en consequente terminologie te bezigen en door de ideologische, normatieve visie die het begrippenkader tot uitdrukking brengt, te expliciteren en te verantwoorden.

BEGRIPPEN

vreemdelingen :

Deze term levert eigenlijk niet zoveel problemen op als men zich houdt aan de juridische definiëring en de wettelijke toepassingsmodaliteiten : een *vreemdeling* is een persoon met een *niet-Belgische nationaliteit*. Deze notie slaat bijgevolg enkel en alleen op nationaliteit (wat niettemin ingewikkelde juridische gevallen niet uitsluit). Wanneer men dus *alle* Italiaanse migranten in ons land typeert als een groep van "vreemdelingen" is men begripsmatig onzuiver en/of ideologisch suggestief. Immers, er zijn heel wat Italianen met de Belgische nationaliteit.

Kriterium vreemdelingen : nationaliteit.

allochtonen :

Deze term heeft de gebruikelijke betekenis van vreemd, niet-inheems, niet behorend tot de oorspronkelijke bevolking. Het is het tegenovergestelde van autochtonen. Het blijkt in vele publikaties te fungeren als een typische vakterm met een vage betekenis en een ruime toepassingsmogelijkheid. In de literatuur wordt hij geregeld gehanteerd als handzaam vervangbegrip. 'Allochtonen kinderen in het onderwijs' bij voorbeeld klinkt dan wat neutraler dan 'migrantenkinderen'.

Allochtonen is dus een verzamelwoord voor mensen met een andere socio-kulturele herkomst

ongeacht de nationaliteit. Omwille van de nogal diffuse, onbepaalde betekenisinhoud lijkt het niet aangewezen het begrip "allochtonen" zomaar als synoniem te gebruiken voor "migranten" of "etnische minderheden".

Kriterium allochtonen : andere socio-kulturele herkomst.

gastarbeiders (synoniem : arbeidsmigranten, trekarbeiders) :

Dit is een term uit het sociaal-wetenschappelijke vakgebied met een heel specifieke betekenis. Hij is met name van toepassing op *mensen die migreren omwille van voor het gastland loutere nutsredenen in het kader van een bepaalde sociaal-economische konstellatie en conjunctuur met het oog op het ter beschikking stellen van hun arbeidskracht en met de bedoeling op vrij korte termijn terug te keren*. De migratie gebeurt veelal op basis van rekrutering van contingenten en/of via kettingmigratie van arbeiders uit zogenaamde wervingslanden.

Dit begrip wordt in het alledaagse spraakgebruik, zelfs in de media (de BRT bv.), nog steeds gebruikt om migrantengroepen in onze samenleving aan te duiden of te typeren.

Het gebruik ervan dient echter nodig ingebonden te worden als het gaat om de actuele situatie van de migrantenpopulaties in België. Ten eerste suggereert de term "gast" nog steeds dat het hier gaat om mensen die spoedig zullen terugkeren, hoewel het overgrote deel ervan zich min of meer permanent gevestigd heeft. Bovendien wordt er nauwelijks retourmigratie vastgesteld.

Het systematisch toepassen van het begrip werkt ook identiteitsreducerend in die zin dat de complete identiteit van migranten teruggebracht wordt tot hun arbeider-zijn, hun fysieke arbeidskracht en zelfs hun bruikbaarheid voor het gastland. De arbeidsmigratie is trouwens geëvolueerd naar een gezinsmigratie, wat wijst op een permanente vestiging - weliswaar niet oorspronkelijk bedoeld - als 'totaalmens' met inbegrip van alle identiteitsdimensies (socio-kultureel, etnisch, subjectief).

Rekening houdend met zijn discutabele connotaties moet de term op strikte wijze gebruikt worden. Vandaag de dag stemt de term niet meer overeen met de objectieve maatschappelijk-historische realiteit. Vanuit normatief oogpunt is hij tevens moeilijk verzoenbaar met een humaan en globaal op integratie gericht beleid dat de migratie als een structureel gegeven beschouwt. Het begrip gastarbeider is m.b.t. migranten dan veeleer een historische term die verwijst naar de periode voor de gezinshereniging.

Het is daarentegen wel mogelijk te spreken van 'migranten van het gastarbeiderstype' om bepaalde migrantengroepen qua socio-historische situering en karakterisering te onderscheiden van andersoortige migrantengroepen.

Kriteria gastarbeiders :

- 1) territoriaal : wervingslanden
- 2) sociaal-economisch : industriële en arbeidsmarktpolitiek.

migranten :

Dit begrip dekt een hele lading en betekent wel wat meer dan een simpele optelling van emigranten en immigranten. Theoretisch gezien kan men het begrip toepassen op autochtone personen die naar een andere regio trekken (interne migratiebeweging) en op alle in ons land residerende bui-

tenlandse werknemers, ongeacht de nationaliteit. In een dergelijk geval heeft migrant een algemene betekenis.

Het is dan ook van belang het concept migrant begripsmatig los te koppelen van de notie vreemdeling. Een migrant kan rekening houdende met deze brede omschrijving zowel vreemdeling zijn, d.w.z. niet-Belg, als genaturaliseerde Belg zijn.

Ten tweede lijkt het ons opportuun een omschrijving van de term "migrant" *sensu strictu* te formuleren die aansluit bij de betekenis ervan die gangbaar is in de praktijk van toonaangevende wetenschappers en beleidsinstanties in Vlaanderen. Technisch beschouwd slaat het begrip dan op *allochtonen van het type gastarbeider van niet-West Europese origine die getalsmatige minderheden vormen en waarbij zich vaak een beleidsproblematiek van maatschappelijke achterstelling voordoet*.

In deze definitie zijn ook een aantal criteria van kwalitatieve aard ingebouwd :

- *maatschappelijk-historische context* :

Een gefaseerde migratiebeweging naar West-Europa in de twintigste eeuw met specifieke kenmerken (in-

ternationale economische verhoudingen, industriële en arbeidsmarktpolitiek, migratie van het gastarbeiderstype, regio's van herkomst, enz.).

- allochtone herkomst :

De regio's van herkomst situeren zich hoofdzakelijk in het mediterrane basin : binnen de mediterrane migrantenpopulaties in Noordwest-Europa is er een evolutie naar een relatieve en absolute toename van de Turkse en Noordafrikaanse groeperingen t.o.v. andere herkomstlanden ten noorden van de Middellandse Zee (Italië, Spanje,...). (1)

- samenlevingsproblematiek :

Voor wat betreft migranten in de Westeuropese context is er een zeker structureel verband tussen etnische herkomst en maatschappelijke positie. *Ofschoon een achterstandssituatie niet inherent hoeft te zijn aan het migratieproces wordt ze in de praktijk verondersteld als een problematiek in het beleid t.a.v. de migrantenbevolking.* Het aandeel van groepen die intense aandacht verdienen als gevolg van grote verschillen in cultuur en religie, geringe mate van interactie met de Belgische samenleving en die een lager opleidingsniveau hebben, neemt momenteel toe.

Volgens deze omschrijving sensu strictu zijn andere vreemde bevolkingscategorieën in ons land (afkomstig uit buurlanden, Amerikanen, e.d.) geen migranten. Waarom niet? Ten eerste kunnen ze niet geïdentificeerd worden met het gastarbeidersprofiel en beantwoorden ze dus niet aan het maatschappelijk-historische criterium. Ten tweede verwijzen ze naar dezelfde socio-kulturele achtergrond als die van de autochtonen. Tenslotte stelt zich voor hen geen samenlevingsproblematiek. Voor hen moet dan ook niet direkt een bijzonder beleid gevoerd worden in de mate dat hun rechtspositie, sociale status en perspectief effectief beter zijn.

Wanneer men in het begrip migrant uitsluitend rekening houdt met de akt van het migreren zelf zijn kinderen van gemigreerde ouders die in het gastland geboren worden, geen mi-

granten in de algemene zin van het woord. De oplossing hiervoor is de term migranten in zijn specifieke betekenis in combinatie met een generationale aanduiding te gebruiken : migranten van de eerste, tweede, enz. generatie. Waarom? Er zijn argumenten aan te brengen om het begrip "migrant" ook geldend te maken voor generaties die afstammen van de feitelijke gemigreerde voorouders, de zogenaamde eerste generatie.

Beknopt gesteld zou men kunnen zeggen dat het migratieproject van de (voor)ouders structurend blijft doorwerken, zij het op zeer diverse wijzen, op de maatschappelijke positionering, de sociale leefwereld en de socio-kulturele patroonvorming (normen en waarden) van de volgende generaties. Bovendien vormt zich in de beleving van hun sociale, kulturele en etnische identiteit een historisch-maatschappelijk bewustzijn van de migratie. De hele etniciteitsproblematiek toont aan dat de migratie en de andere socio-kulturele herkomst als referentiekaders niet noodzakelijk vervagen in de subjektieve en kollektieve belevingswereld van de aankomende generaties van allochtonen. De beleving ervan kan wel in de toekomst verschillende vormen aannemen die niet zomaar voorspelbaar zijn.

Kriteria migranten :

- 1) socio-kultureel : niet-Westeuropese herkomst
- 2) sociaal-ekon. : gastarbeiders-type
- 3) territoriaal mediterrane landen
- 4) maatsch.-hist. : zie hiervoor
- 5) samenlevingsprobl. : achterstand en achterstelling
- 6) kwantitatieve minderheid.

etnische minderheden :

Het aanwenden van het concept "etnische minderheden" in de wetenschappelijke literatuur is zeker niet van moeilijkheden gespeend. We verwijzen hier naar een boek van Mart-Jan de Jong waarin hij het heeft over de discussies en komplikaties m.b.t. de uitwerking van het concept. (2) We werken zijn inzichten kritisch uit.

Om bepaalde bevolkingsgroepen als etnische minderheden te typeren moeten ze volgens de Jong beantwoorden aan een kwantitatief en een kwalitatief criterium :

a) *kwantitatief* : het moet om een groep gaan die kleiner is dan de helft van de totale bevolking of kleiner dan de grootste bevolkingsgroep in het land;

b) *kwalitatief* : een bevolkingsgroep die qua etnische en/of kulturele kenmerken verschilt van de rest van de bevolking. Kenmerkende verschillen kunnen zijn : andere territoriale origine, moedertaal, religie, andere patronen van normen en waarden, lichamelijke uiterlijke kenmerken; d.w.z. de etnische origine blijft in de meeste gevallen herkenbaar.

We zijn er ons van bewust dat de begrippen etnisch en kultureel niet éénvoudig te vatten zijn. Het gaat immers om begrippen die een dynamische inhoud hebben en ten dele contextgebonden zijn. Het zelfde geldt bijvoorbeeld ook voor de notie oorspronkelijke bevolking (zie allochtonen), of meerderheid. Er stelt zich namelijk de problematiek van de zelfdefiniëring, de definiëring door andere, eventueel dominante groepen en tenslotte spelen ook de politieke machtsverhoudingen mee. Gezien het onmogelijk is deze invloeden bij voorbaat in te schatten bij de aflijning van de begrippen, laten we dit aspect buiten beschouwing.

Het kwantitatieve element van de definitie heeft al geleid tot enige begripsverwarring en discussie vooral op het Nederlandse politieke en wetenschappelijke forum. Hoewel het begrip minderheid slaat op een groep van relatief beperkt omvang - getalsmatig met minder zijn - hebben enkele auteurs ervoor geopteerd de term ook in verband te brengen met een "lage sociale positie". Minderheid heeft dan connotaties van minder zijn, minderwaardig zijn, minder kansen hebben, gediskrimineerd worden, gedeprimeerd zijn, etc..

Er zijn niettemin nogal wat tegenvoerbeelden te vinden van etnische minderheden die het bijzonder goed

doen en erin geslaagd zijn zich op te werken op de sociale ladder vanuit een positie van sociale achtergesteldheid en deprivatie. Een intrigerend voorbeeld vormen de Aziatische minderheden (Chinezen, Japanners, Koreanen, enz.) in de Verenigde Staten. Zij hebben een weinig benijdenswaardige positie op relatief korte tijd (een paar generaties) kollektief weten om te zetten in een gunstige sociale positie, daarbij massaal gebruik makende van het sociale stijgingskanaal bij uitstek : het onderwijs. Gevolg is dat hun gemiddelde opleidingsgraad, professionele status en inkomensniveau hoger ligt dan het gemiddelde van de totale Amerikaanse bevolking.

Dichter bij huis signaleren we de gunstige structurele positie en welvarendheid van een etnische minderheidsgroep als de Joden. Hun kultureel anders-zijn wordt in Belgische milieus, in tegenstelling met migranten, veeleer geassocieerd met sociaal prestige en economisch succes. Er zijn dus nogal wat bezwaren in te brengen tegen de direkte koppeling tussen het begrip etnische minderheden en de notie van deprivatie of achterstelling.

Kriteria etnische minderheden :

- 1) socio-kultureel : verschillend van de meerderheid
- 2) samenlevingsprobl. : verhoudingen etnische groepen
- 3) kwantitatieve minderheid

Begrippenschema

begrippen	vreemdeling	allochtoon	gastarbeider	migrant	etn. minderh.
dimensies					
1. nationaliteit	X	—	—	—	—
2. socio-kultureel krit.	—	X	—	X	X
3. sociaal-ekon. krit.	—	—	X	X	—
4. territoriaal	—	—	X	X	—
5. maatsch. - hist.	—	—	—	X	—
6. samenlevingsprobleem.	—	—	—	X	X
7. kwant. minderheid	—	—	—	X	X

Een kruisje betekent dat de aangekruiste dimensie een noodzakelijk onderscheiden element is. Een voorbeeld : om een persoon als vreemdeling te categoriseren moet men enkel rekening houden met de nationaliteit.

De begrippen sluiten elkaar niet uit. In de praktijk kan een persoon (of groep) bijvoorbeeld én vreemdeling én migrant én allochtoon zijn, maar dat hoeft niet a priori zo te zijn.

In het schema worden de dimensies enigszins polyvalent gebruikt. Sommige dimensies kunnen, afhankelijk van het begrip, een iets andere betekenis hebben. Men vindt deze nuances terug in de begripsverklaringen. Een voorbeeld :

- het socio-kultureel criterium dekt een iets verschillende lading voor de begrippen allochtoon (andere socio-kulturele herkomst), migrant (niet-Westeuropese herkomst) en etnische minderheid (socio-kulturele kenmerken afwijkend van de meerderheidskultuur).

- samenlevingsproblematiek: de problematiek m.b.t. de migranten slaat op een achterstandssituatie en hangt samen met de maatschappelijk-historische context; de problematiek m.b.t. etnische minderheden verwijst veeleer naar relaties tussen sociaal-etnische groepen in een nabije multi-etnische maatschappij.

Migrantenbeleid in Vlaanderen is synoniem voor integratiebeleid. Praktisch realiseert zich dat als een beleid dat de inkorporatie van migrantengroepen in de samenleving tracht te bestendigen en remediërend werkt t.a.v. negatieve sociaal-ekonomische gevolgen van het migratieproces. M.a.w. een vorm van kansarmenbeleid. Dit spruit ten dele voort uit de omschrijving van de notie migrant die als inherent criterium een zekere samenlevingsproblematiek stelt in termen van achterstand en achterstelling.

Zelfs als men het integratieproces enkel in kulturele termen formuleert (behoud van eigen cultuur, recht op een kulturele identiteit, streven naar een multi-kulturele samenleving) wordt de dynamische interactie tussen het sociale (maatschappelijke positionering) en het kultureel-etnische niet voldoende ingeschat. Bovendien wordt de integratie nog te veel opgevat als een (utopisch) doel op zichzelf.

In het beleid moet men nu al anticiperen op waarschijnlijke ontwikkelingen en op een dynamiek die ontluikt binnen de Westeuropese, vooral urbana leefwereld. Die zal steeds meer het aanzicht krijgen van een mozaïek waarin complexe verhoudingen tussen mensen van diverse etnische groepen, nationaliteiten en cultuurstijlen gaandeweg het maatschappelijke spel zullen beheersen. Vooral wanneer bepaalde groepen sociaal-ekonomisch niet aan de bak komen of zich kultureel gedomineerd en bevoegd voelen kan er sprake zijn van een explosieve politieke materie. De zichtbare kommunautaire twisten in onze gewesten kunnen tot bezinning aanzetten.

Het Europees integratieproces dat, in samenhang met verschuivingen in de sociaal-ekonomische verhoudingen, mogelijkwerijs een verhoogde mobiliteit van mensen evenals nieuwe interne en externe migratiebewegingen zal teweegbrengen, zou wel eens voor een verrassende stroomversnelling kunnen zorgen.

Het gaat hier om een problematiek die verder gaat dan wat over het algemeen in het migrantenbeleid aan bod komt of vooralsnog als prioritair vooropgesteld wordt, en die we als het programmapunt willen opvatten van een etnisch minderhedenbeleid: een permanente konstruktieve regulering van relaties tussen sociaal-etnische groepen op verschillende niveau's.

T.a.v. de huidige migrantengroepen moeten migrantenbeleid en etnische minderhedenbeleid in elkaar schuiven. Uiteraard heeft dit implicaties voor het gebruik van de begrippen "migranten" en "etnische minderheden", niet alleen als werkelijkheidsdefinities, maar ook als respectieve 'symbolen' van een bepaald beleid.

ethnisch minderheden- beleid	migranten- beleid
permanent	tijdelijk
tijdelijk	heden
opbouwend	compenserend
totale maatschappij	kategoraal

Opmerkingen :

Men kan in het beleid de Marokkanen of Turken zowel omschrijven als een migrantengroep en als een etnische minderheid, maar ofschoon men het heeft over dezelfde groep van mensen, heeft men het over relatief verschillende analytische dimensies. Spreken over "migranten" artikuleert vooral elementen als het migratieproces, gastarbeid, kansarm zijn, e.d.. Het begrip "etnische minderheden" beklemtoont veeleer het socio-kultureel anders-zijn, de etnische zelfbepaling, de relatie tussen meerderheid en minderheid, enz. Het begrip etnische minderheid is ruimer dan de notie migrant.

Enige voorzichtigheid is wel geboden. Het gaat om dynamisch agerende en reagerende sociale groepen en individuen.

Dit houdt in dat grenzen en relaties tussen etnische groepen kunnen vervagen of verschuiven, dat etnische en kulturele kenmerken kunnen veran-

deren, dat nieuwe etnische groepen kunnen opkomen.

BESLUIT

De concepten "migrant" en "etnische minderheden" dienen een dynamische en complexe realiteit te vatten. De voorgestelde oplossing is niet uitsluitend empirisch gefundeerd, maar staat ook in verband met een normatieve visie, met uitgangspunten van een beleid.

De begrippen zijn dus niet louter praktische hulpinstrumenten, zij geven ook een werkelijkheidsdefinitie: bepaalde kenmerken worden toegeschreven aan groepen van mensen en logische verbanden tussen maatschappelijke realiteiten worden ermee uitgedrukt. Tenslotte zijn de begrippen operationeel omdat zij betekenis verlenen aan een beleid dat actief wenst in te grijpen in de maatschappelijke realiteit.

Etnische minderheden mag dan als concept een langere gebruikswaarde hebben als we het afzetten tegen de sociaal-wetenschappelijke prognoses omtrent maatschappelijke ontwikkelingen, het begrip migranten lijkt ons in het kader van het huidige beleid nog steeds een adequate term.

Sven Sierens en Marcel Verlot

(1) Van den Berg-Eldering L., Onderwijs en etnische ongelijkheid. In: *Onderwijs, bestel en beleid 2. Onderwijs en Samenleving*, 1986, Wolters-Noordhoff, Groningen, p. 158-159.

(2) de Jong M-J., *Herkomst, kennis en kansen. Allochtone en autochtone leerlingen tijdens de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs*, Swets & Zeitlinger, Lisse.

H. Rooseboom, J. Stegerhoek, *Voorlichting aan migranten. Het kiezen van methoden en middelen*, Uitg. Lemma, Culmborg, 120 blz.

Voorlichting moet afgestemd worden op de doelgroep. Daar knelt het schoentje al te dikwijls. Bij voorlichting aan migranten dienen bovendien cultuur- en taalverschillen overbrugd te worden en is de doelgroep niet altijd even gemakkelijk te bereiken. Voorlichters hebben het vaak moeilijk met mensen die weinig opleiding hebben genoten. Allemaal factoren die het problematische van informatie verstrekken aan migranten tekennen. Sta je toe dat kinderen voor de ouders tolken? Moeten brochures in het (officieel) Arabisch worden vertaald en uitgegeven? Op deze praktische vragen poogt dit boek een antwoord te formuleren, gebruikmakend van de jarenlange ervaring van instellingen als het Nederlands Centrum Buitenlanders en het Bureau Voorlichting Gezondheidszorg Buitenlanders. Een pasklaar advies over welke middelen en methoden te gebruiken, is er vanzelfsprekend niet. De grote verdienste van dit boek is dat een kader gegeven wordt waarin voorlichting mogelijk wordt. Informatie verstrekken vergt immers heel wat voorbereiding: wat zijn de problemen, wat beoogt je (informatie brengen, gedragsverandering, houdingen beïnvloeden), welke inhoud wil je overbrengen?

Een erg nuttig boek voor organisaties of hulpverleners die bij het wel en wee van migrantengroepen betrokken zijn.

Kabinet van de Staatssecretaris voor leefmilieu en Maatschappelijke Participatie, *De opvang van kandidaat politieke vluchtelingen*, Brussel, 1989.

In het licht van de internationale situatie zou het van naïviteit getuigen te verwachten dat door de nieuwe wetgeving m.b.t. de asielprocedure het vluchtelingenvraagstuk een oplossing zou vinden. We zullen steeds met

een zeker aantal vluchtelingen gekonfronteerd worden zolang er elders in de wereld vervolging en oorlog bestaat. Dat schrijft Staatssecretaris M. Smet, belast met de organisatie van de eerste opvang van kandidaat-vluchtelingen in een brochure samengesteld door haar kabinet. Ze doet een oproep tot medewerking van de OCMW's en vraagt hen één asielzoeker per 1.000 inwoners in hun gemeente op te nemen.

Naast algemene informatie en de nieuwe erkenningsprocedure wordt in de brochure het onthaalbeleid onder de loep genomen. Het Klein Kasteeltje blijkt 40 % van de asielaanvragers een eerste onderdak te bezorgen. 55 % van hen kunnen geplaatst worden in een gemeente. Veel van die vluchtelingen zijn ten laste van de OCMW's.

Te bestellen: Kabinet van de Staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie, Wetstraat 56, 1040 Brussel.

Günter Wallraff, *Ik (Ali), met een documentatie van de gevolgen*, Van Gennep, Amsterdam, 1989 (23ste druk), 286 blz.

De 23ste druk van deze geschreven documentaire werd uitgebreid met verslagen van de nasleep van de publicatie en de bijbehorende videofilm. Geschetst wordt hoe de overheid en de vakbonden op de door Wallraff beschreven wantoestanden reageer-

den, welke processen er om het boek werden gevoerd en hoe in 1988 het woonproject voor jonge buitenlanders en Duitsers in Duisburg werd verwezenlijkt. Het boek werd tevens verlucht met zwart-wit foto's van de gelijknamige videofilm, die zich overigens voortreffelijk leent voor gebruik in scholen.

Het is jammer dat de ruim 150.000 bezitters van de Nederlandse uitgave de tekst opnieuw zouden moeten kopen om kennis te nemen van de grote maatschappelijke invloed die het boek heeft uitgeoefend. Een tweede bezwaar is dat in deze uitgave in alle talen gezwezen wordt over de veelal te kwader trouw geopperde bedenkingen tegen Wallraff's werkwijze. Evenmin wordt de beschuldiging dat hij plagiaat gepleegd zou hebben, weerlegd. Naïviteit of superioriteit?

Augustin Barbara, *Mariages sans frontières*, Centurion, Parijs, 1985, 278 blz.

Een blanke dame in de armen van een zwarte Afrikaan: het maakt heel wat reacties los die de moeite waard zijn om (sociologisch) geanalyseerd te worden. Dat doet Barbara en wel op zeer menselijke wijze door honderden 'gemengde' paren te ontmoeten en aan te horen. Het laat zich raden dat de auteur daarbij op problemen is gestoten: relatie-, integratie- en opvoedkundige problemen wel te verstaan.

De schrijver besluit verrassend: het gemengde huwelijk is de plaats waar interraciale spanningen bespreekbaar en opgelost kunnen worden; de plaats, eveneens, waar de toekomst van de mensheid wordt voorbereid. Het feit dat de geëngageerde socioloog zich beperkt tot huwelijksrelaties mag gezien worden als een wetenschappelijk verantwoorde eenzijdigheid.

Op het einde van het boek vindt men een uitgebreide literatuurlijst, waaruit overtuigend blijkt hoe weinig wetenschappelijke stof dit controversiële onderwerp heeft doen opwaaien.

Aktiviteiten-Agenda

Sociaal welzijn na 1992

Het Verbond van Instellingen voor Welzijnswerk richt op 29 september een congres in over de sociale kant van het ééngemaakte Europa. Het congres wil informatie verstrekken aan veldwerkers en beleidsverantwoordelijken in het welzijnswerk en reflecteren over de rol die het welzijnswerk in de toekomst kan en moet spelen.

Het VIW-congres heeft plaats in de UFSIA, Rodestraat 14, 2000 Antwerpen. Inschrijvingen voor 22/09 bij V.I.W., Marnixlaan 19 bus 6, 1050 Brussel. Tel. 02/513 28 02.

Partners in Cultuur

Vrijzinnige Koepel vzw wil op haar congres van 23 september 1989 de integratieproblematiek ruimer bekijken en als een kulturele aangelegenheid behandelen. Het verenigingsleven van de migranten heeft voldoende profiel en structuur om hen als volwaardige *partners in cultuur* te laten gelden.

Op het programma: migranten en hun organisaties, panelgesprek over het sociaal-kultureel verenigingsleven en discussie in werkgroepen over samenwerking tussen Vlaamse kulturele verenigingen en migrantenorganisaties.

Het congres gaat door in Cultureel Centrum De Zandloper, Kaasmarkt 75, 1080 Wemmel. Inlichtingen bij Vrijzinnige Koepel vzw, Inquisitiestraat 20, 1040 Brussel. Tel. 02/735 91 72.

Vormingscursussen jonge migranten

Op 1 september start Vormingscentrum Foyer opnieuw met vormingscursussen voor jonge migranten uit het Brussels Gewest.

Voor 15 - 18-jarigen is er deeltijdse vorming, die algemene vorming en beroepsgerichte vorming (hout, me-

taal, elektriciteit) omvat, in totaal gedurende 20 uur per week.

Voor 18 - 25-jarigen zijn er algemene vormingscursussen (18 uur per week) met de mogelijkheid bijkomend een beroepsopleiding schrijnwerkerij of schoenmakerij te volgen.

Vormingscentrum Foyer, Saincteletteplein 25, 1080 Brussel. Tel. 02/426 91 73.

Studiedag PLOB

Onder de titel *Tot leerling ende vermaak. De bibliotheek als open leercentrum* gaat op 26 oktober in het Kultureel Centrum Berchem een studiedag door, opgezet door de Pluralistische Organisatie voor Bibliotheekgebruik, i.s.m. het Projekt Basis-educatie Antwerpen.

Referaten: D. Wildemeersch geeft enkele aksentverschuivingen aan in de opvattingen over leren, vorming en emancipatie, die je in de Vlaamse edukatieve praktijk kan waarnemen. H. Van der Zee gaat in op de consequenties van deze ontwikkelingen voor de bibliotheek.

In de namiddag is er een 'markt' waar zeven Vlaamse bibliotheken (o.a. de Materialenbank van CBW) hun edukatief aanbod en dienstverlening visueel voorstellen.

Meer inlichtingen: PLOB, Tiensevest 142, 3000 Leuven. Tel. 016/22 89 33.

Congres Meertaligheid Hamburg

Van 9 t/m 12 november 1989 vindt aan de universiteit Hamburg een internationaal congres plaats onder de titel *Individuelle Zweisprachigkeit - gesellschaftliche Mehrsprachigkeit: Kultur- und Sprachenvielfalt in Europa*. Acht congres thema's (demografie, meertaligheid, taalpolitiek, ...) worden ingeleid in plenaire lezingen en uitgewerkt in workshops. De congres talen zijn Duits en Engels.

De organisatie van het congres is in handen van het Pedagogische Instituut van de universiteit Hamburg, in samenwerking met het Werkverband Taal en Minderheden, Letterenfakulteit van KUB-Tilburg.

Inlichtingen: I. Gogolin of U. Neumann, Fachbereich Erziehungswissenschaft Universität Hamburg, Von-Melle-Park 8, 2000 Hamburg 13, B.D.R.

DERDE WERELD Week

Van 9 tot 16 september loopt in Halle een groots opgezet evenement om de verstandhouding 'tussen wit en zwart, tussen Noord en Zuid' te bevorderen.

Een grote fototentoonstelling met in de marge een Afrikaanse markt, elke avond van de week een Noord/Zuid-café en als afsluiter een feest in 't Vondel met plaatselijke rockgroepen en Raï Express, zijn de ingrediënten.

Informatie: H. Rooselaer, H. Consciencestraat 23, 1500 Halle. Tel. 02/356 98 54.

Dokumentatie

Inventaris van organisaties en diensten van en voor migranten in het Waasland, Migrantencentrum Waasland v.z.w., St Niklaas, 1989.

Een losbladige inventaris met informatie over een 80-tal diensten uit het Waasland met specifieke werking rond de migrantenproblematiek. De inventaris is een werkinstrument om doorverwijzingsfuncties te optimaliseren en individuele hulpvragers wegwijs te maken.

De Migrantewerking Waasland wil de inventaris jaarlijks actualiseren en vertalen in het Turks en het Arabisch.

Te bestellen: Migrantewerking Waasland vzw, Westerstraat 69, 2700 Sint Niklaas. Tel. 03/778 00 81.